

Maja Ziętara
(Kraków)

Alternatywna Białoruś — kulturowe projekty niezależnego państwa białoruskiego

Białoruski muzyczny nonkonformizm powstał w latach 60. XX wieku, jako odpowiedź na ruch konformistycznej, oficjalnej muzycznej kultury. Wiązało się to z wpływem zachodnich nowinek, bitu i rock'n'rolla, a także ruchu hippisów. Nową falę muzycznego nonkonformizmu przyniosły lata 80., kiedy rozpoczęły swoją działalność pierwsze białoruskie zespoły rockowe: BONDA i MROJA. W odróżnieniu od uczestników ruchu z lat 60. zwolennicy tej fali głosili hasła obrony białoruskości. Narodowy ruch białoruskiego muzycznego nonkonformizmu został więc zbudowany na fundamentach obrony białoruskości, sprzeciwu wobec oficjalnej kultury muzycznej z określonymi w niej gatunkami i rodzajami, oraz w opozycji do muzycznego nonkonformizmu z lat 60., który kształtował się pod wpływem zachodnich i rosyjskich tradycji kulturowych. Stworzenie tego białoruskojęzycznego pola kulturowego stało się przełomowe dla myślenia i świadomości białoruskiego środowiska muzycznego. Zaczęto mówić wręcz o fenomenie białoruskiego rocka¹.

Ogłoszenie niepodległości Białorusi w 1991 r. spowodowało zmiany polityczne i kulturowe. Do 1991 r. Białoruś, jako część państwa radzieckiego, realizowała i prezentowała model kultury sowieckiej. Nowa sytuacja polityczna wymagała określenia własnej niezależności kulturowej. Mimo wszystko w latach 90. XX wieku nastąpił powrót standardów sowieckich w polityce, kulturze i życiu społecznym Białorusinów. Środowiska artystyczne, jako najbardziej nonkonformistyczne i chroniące własną niezależność twórczą, nie zaakceptowały powrotu starych standardów. W drugiej połowie lat 90. sformułowano projekty innej kultury białoruskiej, odrębnej od promowanej przez państwo wizji białorusko-sowieckiej. Oficjalny obieg kultury, finansowany przez państwo, to model sowiecki, natomiast w nieoficjalnym obiegu funkcjonuje niezależny nurt kultury białoruskiej. Swoboda wypowiedzi artystycznej i wolność słowa na Białorusi są ciągle naruszane, jednak rolę animatorów niezależnej sceny artystycznej przejmują organizacje pozarządowe. Swoboda wypowiedzi artystycznej przez niezależne środowiska jest więc nadal możliwa. Kultura postsowiecka, która wyrasta z tradycji i doświadczeń przedsowieckich własnych i innych kultur, charaktery-

¹ Zob.: *Дэмакратычная апазыцыя Беларусі 1956-1991, персанажы і кантэкст. Даведнік*, рэд. А. Дзярновіч, Менск 1999.

zuje się nonkonformizmem, wielogatunkowością, ciągłym poszukiwaniem indywidualnego stylu i najlepszego środka wyrazu. Ta nowa białoruska kultura staje się alternatywą kulturową dla sowieckich wizji politycznych.

Szczególną płaszczyzną kulturowej alternatywy w stosunku do panujących wzorów kultury oficjalnej, w swej istocie neoradzieckiej, jest współczesna białoruska scena muzyczna. Działalność muzyczna białoruskiego środowiska nonkonformistycznego jest w Polsce mało znana. Wprawdzie coraz częściej podejmowane są inicjatywy promowania białoruskiej kultury (poprzez organizowanie w różnych miastach Polski koncertów zespołów białoruskich, dni kultury białoruskiej czy akcji „Solidarności z Białorusią”), to jednak ciągle nie można mówić o gruntownej prezentacji tego problemu. Białoruskość staje się przy tym tematem niszowym, zarezerwowanym dla wybranego grona odbiorców. W potocznej polskiej refleksji białoruska muzyka rockowa staje się zaś synonimem opozycyjności. Mariusz Maszkiewicz wskazuje na swoisty paradoks, jakim jest brak przełożenia administracyjnych zakazów działalności białoruskiego niezależnego środowiska kulturowego na wyzwolenie „energii, prowadzącej do buntu i tworzenia alternatywnego świata kultury i sztuki”². Tymczasem artystyczne projekty, jak „Narodny Albom” z 1998 r., czy działalność białoruskich zespołów undergroundowych N.R.M. i ULIS przekonują, że białoruski alternatywny świat kultury i sztuki już istnieje.

1. „Narodny Albom”, czyli białoruska rock-opera

„Narodny Albom” to nostalgiczno-ironiczna opowieść z ziem dawnego pogranicza polsko-białoruskiego³. Początkowo tworzyły go jedynie utwory muzyczne, które z czasem zostały uzupełnione przedstawieniem teatralnym.

„Narodny Albom” zjednoczył we wspólnej pracy muzyków z najpopularniejszych zespołów białoruskich, a także ludzi, którzy nie godzili się na łukaszenkowską wizję kultury białoruskiej⁴. Wprawdzie idea całego projektu powstała w gronie trzech osób: Michała Aniempadystawa, Kasi Kamockiej i Lawona Wolskiego, którzy wciągnęli do projektu innych ludzi, to jednak cały projekt jest dziełem wspólnym, ludowym i narodowym. Projekt obejmuje 24 piosenki autorskie Michała Aniempadystawa oraz dwa utwory ludowe: powojenną piosenkę białoruską „Nadzieńka” i śpiewaną w języku jidysz „Lomir zech iberbetn”.

² M. Maszkiewicz, *Białoruś, zespół ukrytego paradoksu*, Warszawa — Kraków — Legnica 2008, s. 19.

³ Informacje na temat wspólnego projektu białoruskich muzyków „Narodny Albom” podaje za materiałami zamieszczonymi na stronie internetowej „Narodnego Albomu”. W dalszej części artykułu na oznaczenie nazwy projektu stosuję skrót NA. Zob.: <http://na.home.by/>

⁴ W pracę nad wspólnym projektem zaangażowani byli: Kasia Kamockaja i Julia Hłuszy-

Odwołanie do historii Białorusi stanowi punkt wyjścia do sformułowania idei całego projektu. NA staje się swoistą mieszanką specyficznych tematów muzycznych i fabularnych. Podobnie prawdziwa Białoruś jest sceną, na której przenikają się różne kręgi kulturowe i cywilizacyjne. Przyjęte przez twórców zasady: rozpoznawalni bohaterowie i formy muzyczne, łatwe do zapamiętania melodie, piosenki, które sprawiają wrażenie już kiedyś słyszanych, mają przybliżyć i ułatwić akceptację tej wizji kraju. Tym samym głównym zadaniem twórców było stworzenie mitu kraju, istniejącego w tradycji niesowieckiej, mitu Białorusi Zachodniej w okresie międzywojennym.

Prototypem miasteczka, w którym ma miejsce akcja NA, może być jakiegokolwiek przygraniczne miasteczko białoruskie, na przykład wspomniany w jednej z piosenek Raków. To miejsce odzwierciedla specyfikę białoruskości w niesowieckiej Białorusi, wyraża sąsiedztwo kulturowe, szacunek do własnej odmienności i do odmienności innych, podkreśla tradycyjne wartości kultury, które zachowywane są także w życiu codziennym. Zachodnia Białoruś, według Michała Aniempadystawa, autora tekstów NA, odróżnia się od zrusyfikowanego Mińska „żywą białoruskością i tradycjami”⁵. Staje się wzorem do stworzenia „epickiego poematu o przygranicznym miasteczku, ostatniej, jeszcze niezatopionej wyspie byłego kontynentu „Wielkiej Litwy”⁶. Zachodnia Białoruś i jej klimat urzekają naturalnością, wzajemną życzliwością ludzi, przywiązaniem do języka białoruskiego. Tam najlepiej zachowała się również białoruskość: „И если в конечном счете размышлять по поводу белорусскости, которая все-таки существует еще на территории страны, безусловно, больше она сохранилась как раз в Западной Беларуси. А тридцатые годы потому, что это был прецедент существования Беларуси не под Советами”⁷.

NA szybko stał się ważnym wydarzeniem w białoruskiej kulturze lat 90. XX wieku, okrzyknięto go pierwszą białoruską rock-operą, sensacją sezonu, ale tylko dla białoruskiej inteligentnej elity⁸. Aniempadystau tłumaczy

cka z zespołu NOWAJE NIEBA, twórcy z zespołu N.R.M. — Lawon Wolski, Pit Paŭłaŭ, Juraś Laukoŭ i Aleh „Alczis” Dziemidowicz, Wieranika Kruhłowa i Żmicier Wajciszkiewicz z zespołu KRIWI, Sława Korań z zespołu ULIS. Realizację dźwięku zapewnił pracownik nadającego wówczas Radia 101,2 — Anatol Dodż oraz Siarhiej Łabandzieŭski. Do pracy przystąpili także Iryna Kurapatkina z Radia 101,2, Aleksandr Pamidoraŭ z Radia B-A, pianista Siarhiej Achramowicz. W nagraniach wzięli udział pracownicy Radia 101,2, a także Dzianis Archipaŭ, Wolha Babak, Wolha Karatkiewicz, Hienadź Kieśnier, Aleś Laszkiewicz, Jury Karolik, Uładzimir Kazanoŭski.

⁵ M. Aniempadystau, *Historia*, www.na.home.by

⁶ Tamże.

⁷ Д. Подберезский, *Чужие песни Народнага Альбома*, „Имя”, 5.02.1998, www.na.home.by

⁸ Zob.: C. Goliński, *Narodny Albom — białoruska rock-opera*, „Gazeta Wyborcza”, 14.12.2001, <http://www.na.home.by>

to faktem wykorzystania w projekcie jednej z białoruskich mitologii, która jest wspólnym polsko-białoruskim dziedzictwem, ale nie jest znana szerokiemu audytorium. Bliższa jest inteligencji, a nie ludowi⁹. Ta wizja jest przy tym tworzona za pomocą uproszczonych klisz historycznych, które ułatwiają rozpoznanie, ale jednocześnie traktują przedstawiony świat ironicznie, z dystansem. Tworzą model współżycia, który obowiązywał w Wielkim Księstwie Litewskim, zgodnego współistnienia narodów i kultur: Białorusinów, Polaków, Żydów, Tatarów... Historyczny obraz, jaki prezentuje NA, jest jedną z płaszczyzn odczytania całego projektu. Inną płaszczyznę tworzą współczesne aluzje ukryte w słowach piosenek, w opowiedzianej w spektaklu historii czy w kreacji samych postaci, występujących w przedstawieniu. NA to próba odpowiedzi na pytanie o istnienie alternatywnej Białorusi, kraju, który odrzucił sowiecki model państwa, który wyrasta z innej tradycji niż sowiecki i lukaszenkowski model państwowości.

Praca nad albumem trwała ponad dwa lata, sam album był gotowy w grudniu 1997 r., a jego premiera miała miejsce w mińskim Teatrze Młodego Widza 28 grudnia 1997 r. Na przedstawieniu było obecnych jedynie 300 osób. Gorące przyjęcie białoruskim artystom zgotowali także polscy widzowie na przedstawieniu 12 grudnia 1999 r. w Białymstoku i w Poznaniu¹⁰.

NA może być postrzegany i analizowany na wielu płaszczyznach. Z pozoru prosta historia, która mogła mieć miejsce w przygranicznym miasteczku, kryje w sobie głębokie, ważne i ponadczasowe prawdy. Z jednej strony literalne odczytanie utworu przywołuje historię Zachodniej Białorusi w czasach międzywojennych, jednakże pojawiają się aluzje do lat późniejszych. Tym samym wskazują, że NA należy odczytywać jako maskę współczesnych wydarzeń. Prowincjonalne przygraniczne miasteczko staje się nie tylko centrum świata przedstawionego w projekcie, ale także jedynym dostępnym wycinkiem tamtej rzeczywistości. Wilno i Warszawa pojawiają się jako miejsca poza światem, skąd przysyłane są listy, w marzeniach o lepszym życiu. Wydarzenia historyczne, które mają wówczas miejsce, są przedstawiane przez pryzmat doświadczeń ludzi żyjących w Rakowie. Zmiany historyczne są pokazywane przez sposób kreacji postaci prostych ludzi, ich reakcje na wydarzenia, radości i smutki. Prowincjonalność tego miejsca sprawia wrażenie zawieszenia, zatrzymania. Mocne i trwałe fundamenty tkwią w idei nacjonalistycznej, przywiązaniu do swojego, we własnej tradycji, kulturze, kawałku ziemi. NA jest w tym sensie odbiciem białoruskiej historii

⁹ W. Maziarski, *Narodny Albom* — wywiad z autorem, „Gazeta Wyborcza”, 13.05.1999, <http://www.na.home.by>

¹⁰ Dokładny opis przyjęcia NA zob.: В. Кутрыка, *Народны Альбом у Менску*, „Наша Ніва”, 28.02.2000, <http://www.na.home.by>; А. Максімяк, *Народны Альбом як люстэрка стагоддзя*, „Наша Ніва”, 26.12.1999, <http://www.na.home.by>

całego wieku. Białoruskość przez 100 lat była spychana do prowincjonalnego wymiaru, tego, który przedstawiono w NA, w kreacji bohaterów, ich mentalności i przywiązaniu do rodzinnego domu.

Analiza projektu na płaszczyźnie językowej i narodowej obrazuje wielokulturowość świata, jaki NA przywołuje. Album tworzą nie tylko utwory białoruskojęzyczne, ale także w jidysz, w języku polskim i białorusko-rosyjskim (to nie jest jednak trasianka¹¹). Przywołuje to obraz wielonarodowego państwa, którego wzorem jest Wielkie Księstwo Litewskie. Żyją w nim w zgodzie obok siebie różne narody. Białoruska mowa nie została tam jednak umocniona w formach instytucjonalnych. Istnieje bez konkretnego miejsca, a jej przetrwanie zapewnia literatura, słowa piosenek śpiewanych w NA.

Podejmowane w utworach tematy dotyczą wojny i miłości, ale także niosą treści narodowe. Niewiele melodii napisano specjalnie dla tego projektu. Jednak słowa piosenek harmonijnie współgrają z popularnymi melodiami i narodowymi motywami. Najważniejsza jest płaszczyzna ideowa projektu, która nie jest wyrażona w sposób dosłowny i nie przybiera formy agitacji, ale daje wybór innego świata i innej tradycji, z którą współcześni Białorusini mogą się utożsamiać.

Opowiedziana w NA historia jest z pozoru zwyczajnym obrazkiem z życia wsi w przygranicznym miasteczku białoruskim¹². Bohaterowie spotykają się w domach, karczynie, spędzają czas na pracy, zabawie, śpiewie. Żyją w zawieszeniu, a centrum całego świata stanowi dla nich własne miasteczko. Inne miejsca, jak Wilno, Warszawa czy Rotterdam, pojawiają się przypadkiem, w listach, w marzeniach o lepszym życiu. Ten swoisty spokój burzy wkroczenie Armii Czerwonej. Miejscowi chłopci ruszają do walki, kobiety zostają same w domach, modlą się o szczęśliwy powrót ukochanych. Gdy to nastąpi, jedna z bohaterek wychodzi za mąż, druga swojego męża więzi w piwnicy, by już nigdzie od niej nie odszedł, jeszcze inna nieszczęśliwie zakochuje się w żołnierzu. Kolejny przemarsz Armii Czerwonej sprawia, że chłopci ponownie opuszczają domy. Tym razem niektórzy z nich trafiają do więzienia, inni chowają się w lesie, jeszcze inni uciekają do Rosji. I tylko listonosz chodzi po lesie z ciężką torbą i nedoręczonymi listami. Banalny obrazek, jaki w ten sposób naszkicowano w NA, jest tylko częścią całego projektu. W istocie tak ułożone wydarzenia skrywają ważne problemy.

¹¹ Zob.: М. Куновская, *Народны Альбом — песні нацыянальнага самоопределе́ння*, „Частная Собственность”, 12.02.1998, <http://www.na.home.by>

¹² Tekst sztuki znajduje się na stronie <http://www.na.home.by>. Zamieszczone poniżej cytaty tekstów piosenek pochodzą również z tego źródła. Przywołuję obszernie fragmenty poszczególnych utworów w celu zobrazowania najważniejszych, wybranych problemów, poruszonych w projekcie. Jednocześnie nie dokonuję ich szczegółowej analizy stylistycznej, ponieważ nie jest to celem niniejszego artykułu.

Świat przedstawiony w NA to świat ludzi prostych, Białorusinów chłopskiego pochodzenia, którzy żyją w miejscu szczególnym, na pograniczu kultur, cywilizacji i dwóch wrogich sobie państw: „pańskiej Polski” i „sowieckiej Rosji”. To specyficzne miejsce i czas określają słowa pierwszego utworu „Пад прыгнётам панскім”, który w ironiczny sposób odsyła do oficjalnych informacji historiografii sowieckiej, jaka przez ponad połowę XX wieku obowiązywała w nauce białoruskiej. To pastisz też o „ucisku panów” polskich, cierpieniach ludności białoruskiej w II Rzeczypospolitej i oswo-bodzeniu przez Armię Czerwoną. Tymczasem utwór „Пад прыгнётам панскім” kreśli obraz normalnego życia: zabaw, dorastania, nauki, wesel, woj-ska, starzenia się, wychowywania wnuków:

*Нас на сьвет, на Божы
Нарадзіла маці
У гады цяжкія
Пад прыгнётам панскім (...)
Унукаў калыхалі
Песьні ім сьпявалі
Пра гады цяжкія
Пад прыгнётам панскім (...)*

Podobny obraz przedstawiają kolejne utwory NA („Маладое піва”, „Крэўская полька”, „Аргентынскае танга”, „Аліцыя”). Ten spokój i naturalny rytm życia na wsi, wyznaczany przez pracę, spotkania w gronie sąsiadów, zabawy do rana, burzy wejście Armii Czerwonej. Żołnierze wierzą we własną misję i słuszność swoich racji, niosą wyzwolenie i domagają się otwartego przyjęcia od miejscowej ludności. Pieśń żołnierzy Armii Czerwonej „Аць-два, левой” pojawia się w NA dwa razy:

*Аць-два, левой
Аць-два, правой
Наше дело правое
И всем встречным-поперечным
Мы желаем здравия
Выходите, привечайте
С хлебом-солью нас встречайте
Обнимайте, целуйте
Мы свои, вы так и знайте (...)*

Jednakże w przedstawieniu nadejście Armii Czerwonej nie wzbudza u większości mieszkańców Rakowa pozytywnych emocji. Mężczyźni porzucają rodzinne domy, by walczyć z najeźdźcą. Na Armię Czerwoną czeka jedynie Józik, drwal, który marzy o życiu w Związku Sowieckim. W swojej piosence skarży się na „ucisk panów”, bezsensowną pracę i mały zarobek. Dlatego wypatruje rosyjskich czołgów:

*Усім прывітаньне
Завуць мяне Юзік
Я хачу жыць
У Савецкім Саюзе (...)
Дошкі пілую
Ад рана да рана
А скутку няма
Бо працую на пана (...)
Я супраць прыгнёту
Паноў і падпанкаў
Чакаю з надзеяй
На рускія танкі*

Przeciwną postawę prezentuje sklepikarz z Wilna Kazik Piasecki, który jak sam mówi jest „reakcjonistą antysowieckim”. Reprezentuje klasę rządzących, jest właścicielem sklepu z ubraniami, wykorzystuje pracowników i nie chce żadnych zmian. Marzy o „Polsce — od morza do morza”:

*Вітам панове
Я Казік Пясэцкі
Я рэакцыйны
І антысавецкі
Я рэпрэзэнтант
Ад пануючай клясы
Эксплюатую
Працоўныя масы (...)
Грошай хапае
Усё будзе добра
Нех жые Польшка
Ад мора да мора*

Żołnierze Armii Czerwonej są dumni z wykonania swej misji. Wierzą, że przepędzili „polskich panów”, że lud czekał na ich pomoc w wyzwoleniu, wreszcie, że przynieśli radość i szczęście. W pełni wyrażają to propagandowe hasła czterech żołnierzy:

*Першы вайсковец: Прыйшлі чырвонья танкі — паўцякали пань і панкі.
Другі: Салдацкая песьня — магутная зброя.
Трэці: Армія чырвона — ваша моц і абарона.
Чацьвёрты: Дзе ўлада народа, там і часьце і свабода.*

Tym przekonaniom przeciwstawiona jest ironiczna pieśń „Дарагія май масквічы”, którą wykonuje jedna z bohaterek, witając żołnierzy chlebem i solą. W jej pieśni Białoruś jest „krajem otwartych drzwi”, w którym przyjezdni z Rosji są miłymi gośćmi. To bardzo czytelna aluzja do polityki prezydenta Białorusi Aleksandra Łukaszenki i idei połączenia kraju z Rosją w ramach jednego Związku Białorusi i Rosji:

*Дарагія маі масквічы
Уважаімыі ленінградцы
Нікчыму нам Атчызну дзяліць
А цем пачэ нам незачэм драцца
Прыізжайці ка мне ў Беларусь
Прывазіці друзей і знакомых
Мойце рукі, садзіцісь за стол
Атдыхайці і будзьці как дома (...)
Прыізжайці ка мне паскарэй
Просім міласьці, міласьці просім
Беларусь, край аткрытых дзьвірэў
Горад Гродна, Савеўкая, 8.*

NA oddaje w pełni atmosferę przygranicznego miasteczka, wciągniętego w działania wojenne i politykę dwóch wrogich sobie sąsiadów. Poruszane są problemy szpiegostwa, przemytu, który staje się źródłem utrzymania, ucieczek miejscowych mężczyzn przed Armią Czerwoną. Pieśń dwóch polskich szpiegów „Два польскіх шпіёны”, którą wykonują bracia Bolek i Lolek Kaczyńscy, opowiada o sekretnych działaniach przeciwko Sowietom:

*Мы два польскіх шпіёны
Болек ды Лёлек, Лёлек ды Болек
У нашых кішэнях цукеркі з атрутай
У нашых кішэнях маўзэр з кольтам
У нашых кішэнях сьпісы партыйцаў
У нашых кішэнях пляны заводаў (...)*

Ta pieśń jest również aluzją do wydarzeń z lat 90. i atmosfery podejrzliwości w państwie Łukaszenki. Wówczas bowiem trwał w Oszmianach proces korespondenta rosyjskiej telewizji ORT Pawła Szeremiet, który został oskarżony o nielegalne przekroczenie granicy i szpiegostwo¹³. Utwór jest również próbą rozliczenia ze specyficznym podejściem do życia i próbą nazwania swoistej mentalności nie tylko Białorusinów, ale w ogóle ludzi, którzy we wszelkich działaniach doszukują się inspiracji przez „obce siły”, knowania i agentury. „Два польскіх шпіёны”, jak uważa Aniempadystaŭ, wyśmiewa skłonność do paranoi i szpiegomanii¹⁴. W ten nastrój wpisuje się również pieśń o przemytniku „Кантрабандыст”:

*Тут на памежжы
Каменныя вежы
Жалезныя дзьверы
Замкі і засовы
Таёмныя пасткі*

¹³ Szczegółowo opisuje to wydarzenie sam Paweł Szeremiet. Analizuje również rządy prezydenta. Zob.: П. Шеремет, С. Калинкина, *Случайный президент*, Москва 2003.

¹⁴ W. Maziarski, dz. cyt.

*Падземныя сховы
Маўклівыя маскі
На тварах аховы
Ім сэрцы і душы
Аплецены дротам
І токам атручана кроў
А ў кантрабандыста
Блакітныя вочы
Ён працуе штоночы
Робіць цёмную справу
Парушаючы Права
І Закон крымінальны
Праз граніцу цягае
Кантрабандны тавар (...)*

Przemytem zajmuje się większość bohaterów sztuki. Rzeczywistość przedwojennego Rakowa miała stać się alternatywą dla współczesnej Białorusi według wizji Łukaszenki. W istocie projekt NA prezentuje bardzo ważny problem. Pokazuje głębokie i poważne uczucie patriotyzmu u ludzi prostych i dotąd postrzeganych przez badaczy poza kategoriami narodowymi. To maska dla współczesnych Białorusinów, którzy również marzą o własnym kraju i niezależności. Najpiękniejsze utwory NA podejmują właśnie ten temat.

Piosenka „Край ты мой, Край” pokazuje zaangażowanie w walkę o własne miejsce na ziemi, poświęcenie, gotowość oddania życia w obronie kraju przed „nawałnicą ze Wschodu”. Bohaterowie sztuki, Białorusini, wsparci wiarą i prawdą, mają poczucie odrębności od wschodniego najeźdźcy, wierzą w pomoc Anioła Obrońcy i Matki Bożej. Wreszcie wierzą w zwycięstwo:

*Мы даніць не пасьпелі да дна
Як раптоўна пачулі „вайна”
Ты сказаў мне: „Даруй і бывай”
І пайшоў бараніць наш край (...)
Мы ў шэрых мундырах
Пад шэрым крывіцкім небам
Перад навалай з Усходу
Станем мурам каменным
Будзем стаяць непарушына
Будзем стаяць, пераможам
З намі вера і праўда
З намі Божая Маці
З намі анёл-абаронца
Будзем стаяць бясконца
Пакуль толькі хопіць моцы*

*Калі яшчэ будзем жывы
Край, ты мой край
Граі гэйнал, граі
Дай веры, дай
Гмы пераможам.*

Podobny nastrój przynosi także piosenka „Эх, змагаліся мы”, którą w sztuce wykonują powracający z wojny z Armią Czerwoną bohaterowie. Marzenia o własnym kraju, własnym miejscu na ziemi najlepiej oddają dwa inne utwory: „Я, да жалю, ня пан” i „Простыя словы”. Przywołują one obraz prostoty, szczerości i bezpieczeństwa. Własna ziemia, własny dom rodzinny to miejsce najważniejsze, azyl, w którym można się ukryć, w którym można być sobą. Z jednej strony to obraz małej ojczyzny, białoruskiej ziemi, „biełaruskiej baćkaŭszczyны”, synonim „tutejszości”, sposobu, w jaki określali siebie przez długi czas Białorusini¹⁵. Doskonale obrazują to słowa jednego z bohaterów sztuki, Żmiciera Kostki: „Галоўнае — гэта зямля. Безь зямлі не было б ані гарэлки, ані нас з табою. Колькі зямля ўсяго дае, а колькі ў ёй яшчэ схавана! Мы па ёй ходзім і нават ня ведаем”.

Z drugiej strony, słowa tych piosenek są dowodem na istnienie patriotyzmu i poczucia narodowej godności, której odmawiano przez lata narodowi białoruskiemu, wskazując na jego chłopskie pochodzenie i specyfikę duchowości. Białoruś staje się ojczyzną, ziemią, za którą się walczy i ginie. Jednocześnie jest czymś bliskim, bardzo osobistym, wyjątkowym. Daje wiarę, siłę i nadzieję na przyszłość.

*Простыя словы
Простыя рэчы
Хлеб на сталі
Польмя ў печы
Гэта так проста
Гэта так добра
Як з галавою
Залезьці пад коўдру
Прыцемкам снім
Зімовай парою
У доме бацькоўскім
Ўсё так знаёма
Усё так надзейна
Усё так грунтоўна
Што тут дадаць?
Хіба што нічога*

¹⁵ Tak mówi o sobie również jedna z bohaterek sztuki, Nadzieńka: „Тут я пражываю, тутэйшая я”. Kategoria „tutejszości” jest w szczególny sposób prezentowana w „Narodnym Albomie”. Odsyła również do dzieła Janki Kupały „Tutejsi”.

*Можна жыць далей
Дзень прыйдзе новы
Дабранач, паненкі
Дабранач, панове*

Za tym miejscem się tęskni i do niego się wraca tak, jak zrobił to jeden z bohaterów sztuki, nauczyciel Frederyk Rahojsza, który po powrocie z Rotterdamu wnosi do prowincjonalnego miasteczka nowoczesność, nowego ducha. Instaluje w swojej chacie antenę i puszcza muzykę z adaptera, niemalże przenosząc bohaterów w przyszłość.

W projekcie NA poruszono także zagadnienie języka białoruskiego i religii, które nie stanowią dla prostych ludzi wyznacznika ich przynależności grupowej czy identyfikacji narodowej. Zachowany jest jednak wobec nich szacunek i cześć. Wprawdzie Bóg pojawia się w utworach NA bardzo często i stanowi element charakterystyczny dla opisu białoruskiej tożsamości (w utworze „*Матка Бocka Бастрабрамска*”), to jednak w gronie inteligencji wymiar religijny nie jest już tak ważny. Na pierwszym miejscu w jej ocenach znajduje się bowiem język białoruski, który jest medium, stanowiącym o narodowej identyfikacji, podczas gdy wśród bohaterów NA nie ma właściwie refleksji nad językiem białoruskim.

Aluzje do współczesności szczególnie wyraża utwór śpiewany w języku polskim przez Lawona Wolskiego, który wciela się w rolę wędrownego, samotnego i prowincjonalnego aktora. Ta autoironiczna ballada pokazuje osamotnienie niepodległościowego środowiska białoruskiego, którego reprezentanci stworzyli „*Narodny Albom*”. Stają się „samotnymi aktorami”, którzy nieustannie domagają się wysłuchania. Treści, które przekazują za pośrednictwem NA, mają dać wiarę w istnienie innego kraju, innej Białorusi. Mają być konfrontacją z mitologią sowieckiej Białorusi i przywołaniem świata, który nie zanikł, który ciągle istnieje i może zastąpić sowiecki model. Michał Aniepadysta tłumaczy cel NA słowami: „*Żeby poczuli smak tamtego świata i porównali go z tym, co mają dzisiaj*”¹⁶. Popularność, jaką cieszy się NA dowodzi, że projekt niezależnych białoruskich twórców osiągnął swój cel.

Dokładna analiza treści zawartych w „*Narodnym Albomie*” przekonuje o jego ważności. Projekt białoruskich twórców stał się wizją alternatywnej Białorusi, zakorzenionej w tradycji wielonarodowego i wielokulturowego państwa. Tak skonstruowany świat stanowi aluzje do mitów narodowych, traktowanych niekiedy z ironią, a także do współczesnej rzeczywistości politycznej Białorusi. Staje się tym samym urzeczywistnieniem marzeń o własnym kraju. Białoruskość w „*Narodnym Albomie*” to uszanowanie dla chłopskiego pochodzenia narodu, przywiązanie do rodzinnego domu, świadomość odrębności narodowej od Rosjan i Polaków, umiejętność życia w zgodzie

¹⁶ W. Maziarski, dz. cyt.

z innymi narodami, wreszcie gotowość do walki w obronie własnej niezależności państwowej.

2. Niepodległa Republika Marzeń — fenomen zespołu N.R.M.

Alternatywną wizję Białorusi stworzył kultowy białoruski zespół rockowy N.R.M., który powstał w 1994 r. Jego znaczenie dla białoruskiej kultury jest duże, gdyż w skład zespołu weszli twórcy z innej historycznie i kulturowo ważnej białoruskiej muzycznej kapeli rockowej z lat 80. XX wieku, MROI¹⁷. Zmiana nazwy, a także stylu muzyki była związana z próbą dostosowania się do nowej sytuacji politycznej i społecznej w kraju oraz chęcią odejścia od stereotypów narosłych wokół poprzedniej formacji.

N.R.M. tworzą Lawon Wolski — wokalista i gitarzysta, a także autor większości tekstów zespołu, Pit Paŭłaŭ — gitarzysta, Juraś Laukoŭ — gitarzysta basowy i Aleh Dziemidowicz — perkusista¹⁸. Wykonywana przez zespół muzyka jest manifestem młodego pokolenia Białorusinów, którzy wraz z przemianami historycznymi na przełomie lat 80. i 90. XX wieku dojrzewali do niezależności i walki o własny kraj. Początkowo MROJA śpiewała utwory w języku rosyjskim, ale kontakt ze środowiskiem „nacionalistów” białoruskich w końcu lat 80. XX wieku¹⁹, którzy porozumiewali się za pomocą języka białoruskiego, zainspirował muzyków do przejścia na język białoruski. Dlatego N.R.M. śpiewa już tylko w języku białoruskim. Współpraca MROI i środowiska nacionalistów przyniosła wzajemne korzyści. Nacionaliści, by dotrzeć do młodych odbiorców, potrzebowali oparcia w ruchu undergroundowym, członkowie MROI pod wpływem ugruntowanych postaw nacionalistów — dojrzeli. Nie tworzyli już tylko muzyki rockowej, ale przede wszystkim świadomy białoruski rock²⁰. Muzycy zespołu N.R.M., ja-

¹⁷ MROJA (Мроя — po polsku: Marzenie) powstała w 1981 r., a rozwiązano ją w 1994 r. Grała punk rock. W jej skład wchodził: Lawon Wolski — wokal, Pit Paŭłaŭ — gitara, Juraś Laukoŭ — gitara basowa, Aleh Dziemidowicz — perkusja, Uładzimir Dawydoŭski — gitara (do 1989 r.). Zespół nagrał 6 albumów: „Stary chram” (1984), „Zrok” (1987), „Studyja BM” (1988), „Dvaccać woŭmaja zorka” (1989), „Bijapole” (1990), „Lepšyja pieśni z albomaŭ 1988-1990” (1992).

¹⁸ Informacje nt. działalności MROI i N.R.M. podają za: В. Дзятліковіч, *Іх Мроя, Іх N. R. M.*, Мінск 2005. Krótko w zespole grał drugi gitarzysta — Sasza „Małodszy” Dudar, który pewnego dnia zniknął bez śladu. Wówczas jego zadanie przejął Lawon Wolski i tak sformowany skład gra bez żadnych zmian do dzisiaj. Śladem po pracy Dudara są piosenki „Dzie toje słowa” i „Nie chadzicie ў ciomny les”, zamieszczone na składance „Spravazdača 1994-2004 — Gold Edition”. Członkowie zespołu występują także w innych projektach i grupach muzycznych. Lawon Wolski jest liderem zespołów KRAMBAMBULA oraz (pod pseudonimem Kanzler) ZET. Pit Paŭłaŭ i Aleh Dziemidowicz grają w rockowej grupie GARADZKIJA oraz folkowej PETE PAFF.

¹⁹ Dziś ci ludzie stanowią pierwszy szereg opozycji wobec władzy i polityki Łukaszenki: Siarhiej Dubawiec, Wiktar Iwaszkiewicz, Wincuk Wiaczorka.

²⁰ Zob.: M. Nocuń, A. Brzeziecki, *Ograbiony naród. Rozmowy z intelektualistami bia-*

ko spadkobiercy MROI, śpiewają w języku białoruskim i są związani ze środowiskiem białoruskich opozycjonistów, a także współtworzą ruch odrodzenia białoruskiego w latach 90. XX wieku.

Szczególna rola, jaką N.R.M. pełni w życiu młodych Białorusinów, polega nie tylko na tworzonej przez nich muzyce i głoszonych za jej pośrednictwem ważnych treściach społecznych, politycznych i kulturowych, ale przede wszystkim na stworzeniu alternatywnego państwa, innej Białorusi, która ma zastąpić, chociażby tylko teoretycznie, państwo Łukaszenki. Białoruscy muzycy stworzyli bowiem wirtualne państwo, Niepodległą Republikę Marzeń (Niezależna Respublika Mroja, stąd skrót w nazwie zespołu N.R.M.), która posiada swoją konstytucję, swoje władze, obywateli, odznaczenia państwowe, godło, hymn i flagę państwową²¹. Godło i flaga Niepodległej Republiki Marzeń są przy tym bardzo czytelną aluzją do nieakceptowanych przez białoruskich muzyków i środowisko opozycyjne znaków państwowych Białorusi Łukaszenki. Do godła Republiki Białoruś dodano bowiem trupa czaszkę, a tradycyjny, ludowy wzór z lewej strony na fladze zastąpiono pasem trupich czaszek i skrzyżowanych puszczeli. Symbole Niepodległej Republiki Marzeń stają się tym samym karykaturą znaków państwa Łukaszenki. Funkcję hymnu państwa pełni jeden z utworów zespołu „Partyzanckaja”, który stał się także hymnem białoruskiej „nowej formacji” i wizytówką zespołu. Zostały w nim sformułowane zasady i wskazówki do walk „o własną białoruskość”. Państwo ma ambasady w rzeczywistych, innych krajach, np. w Polsce czy Ukrainie²². Przynależność do Niepodległej Republiki Marzeń jest dobrowolna, każdy może zostać jej obywatelem. Do państwa można zapisać się na jego stronie internetowej. Podstawowe dokumenty w państwie stanowią Paszport obywatela N.R.M. (album „Pašpart hramadzianina N.R.M.”) oraz Wiza N.R.M. (tribute „Wiza N.R.M.”)²³. W Niepodległej Republice Marzeń obowiązują dwa alfabety — cyrylica i łacinka, a językiem państwowym jest język białoruski. Muzycy z zespołu są ministrami Niepodległej Republiki Marzeń. Lawon Wolski jest ministrem pracy i odpoczynku, Pit Paŭłaŭ objął resort propagandy, Juraś Laŭkoŭ jest ministrem walki z korupcją i łapówkarstwem, a Aleh Dziemidowicz otrzymał posadę specjalisty do spraw turystyki.

Ideologia zespołu i wirtualnego państwa Niepodległej Republiki Marzeń zaczęła się formować na płycie „Одзірыдзідзіна” z 1996 r. Znalazły się na niej utwory, które idealnie wpisywały się w sytuację białoruskiego społeczeństwa i ówczesnych przemian politycznych kraju. Wówczas Łukaszenka przejął władzę, zmieniono symbolikę państwową, oraz przyspieszono

loruskimi, Kolegium Europy Wschodniej. Fundacja , 2008, s. 14.

²¹ Zob.: <http://nrm.by.com>

²² Zob.: <http://nrm.com.pl>

²³ С. Будкін, „Наша Ніва”, 5.02.2004., www.nn.by

proces rusyfikacji kraju. W odpowiedzi na te przemiany powstało wirtualne państwo Niepodległej Republiki Marzeń. Ustrój państwa został ogłoszony jako „wojownicza demokracja”.

Ideologię państwa, wartości i prawdy w nim obowiązujące najpełniej oddają utwory muzyczne białoruskiego zespołu. N.R.M. w swym dorobku ma sześć płyt studyjnych i jeden album koncertowy: „ŁaŁаŁаŁа” (1995), „Одзірыдзідзіна” (1996), „Пашпарт грамадзяніна N.R.M.” (1998), „Тры чарапахі” (1999), album „Дом культуры” (2002). W 2007 r. pojawił się nowy album „06”. Wraz z nim zaprezentowano wizerunki państwowych odznaczeń i medalu Niepodległej Republiki Marzeń. Nazwa płyty odsyła zaś do 2006 r., kiedy powstała większość tekstów, ale przede wszystkim do wydarzeń tego roku. Jak mówi Wolski: „Год быў такі багаты на падзеі. Была вялікая студэнцкая рэвалюцыя — мы там адхадзілі... Мы як на работу туды хадзілі штовечар. Гэта запомнілася — і на альбоме ёсць песні, найпрост прысвечаныя гэтым падзеям. Насамрэч усё пісалася шчыра і нязмушана. Мы сябе не прымушалі нічога пісаць”²⁴. Pełną dyskografię zespołu uzupełniają składanki: w 1997 r. wydano „Made in N.R.M.”, w 1999 r. — „Akustyczne koncerty końca XX wieku”, w 2000 r. pojawił się singiel „Samotnik”, w 2004 r. — „Spravazdača 1994-2004”²⁵.

Członkowie zespołu, wraz z innymi białoruskimi muzykami, brali udział we wszystkich wspólnych muzycznych projektach białoruskiego niezależnego środowiska. Razem z nim nagrali albumy „Pieśniarok” w 1997 r. w hołdzie złożonym pierwszemu białoruskiemu zespołowi rockowemu, „Narodny albom” w tymże roku, „Volnyja tancy — słuchaj svajo” w 1999 r., album z piosenkami patriotycznymi „Ja naradziusia tut” w 2000 r., „Volnyja tancy

²⁴ М. Карняйчук, В. Малькевіч, *Новы альбом N.R.M. „06” з’явіцца ў крамах праз тыдзень*, 07.05.2007, www.nrm.com.pl

²⁵ Albumy „ŁаŁаŁаŁа”, „Одзірыдзідзіна”, „Пашпарт грамадзяніна N.R.M.” zostały nagrane w studio wokalisty zespołu ULIS Sławy Korania. To pozycje już legendarne, charakteryzujące się jeszcze ostrym brzmieniem. „ŁаŁаŁаŁа” to płyta, której utwory zostały napisane w czasach istnienia zespołu MROJA. Jej nazwa pochodzi od słów piosenki napisanej przez Michała Aniempadystawa. „Одзірыдзідзіна” przyniosła zespołowi prawdziwą popularność oraz stanowi pierwszy etap formowania się ideologii wirtualnego państwa N.R.M., a „Пашпарт...” jest uważany za najlepszy komercyjnie i twórczo album w dorobku zespołu. Składankowa kasetka „Made in N.R.M.” zawiera piosenki z „ŁаŁаŁаŁа” i „Одзірыдзідзіны”. Dwuczęściowy album „Akustычныя канцеры канца XX стагоддзя” z 1999 r. oprócz piosenek N.R.M. zawiera także utwory MROI, ULISA i „Narodnego Alboma”. „Samotnik” to pierwszy w historii białoruskiej muzyki singiel, który zawierał trzy utwory z późniejszej płyty, a także klipy i fotografie. Płyta „Тры чарапахі” była promowana w trasie koncertowej na Białorusi. W 2004 r. z okazji dziesięciolecia istnienia zespołu ukazała się składanka „Spravazdača 1994-2004” w dwóch edycjach: srebrnej i złotej, na której znalazły się dwie premierowe piosenki: „10” i „Rok-n-roł nie úratuje”. Edycja złota zawiera dwa bonusy.

— alternatywa.by” w 2001 r., „Serca Eúropy in rock” w 2001 r., „Personal Depeche” (tribute dla DEPECHE MODE z 2002 r.) i „Hienierały ajčynnaha roku” w 2004 r.

Teksty utworów białoruskiego zespołu poruszają ważne społeczne i polityczne tematy, choć nie zawsze w bezpośredni sposób. Słowa i muzyka²⁶ są formą protestu przeciw reżimowi, a tym samym manifestem wolności. Dlatego zespół i jego twórczość są bardzo popularne w środowiskach białoruskojęzycznej młodzieży. Podobną popularność zespół zyskuje także poza granicami kraju. Koncertuje w Polsce, na Ukrainie czy w Rosji²⁷.

Idea powołania państwa była odpowiedzią na nastroje i oczekiwania młodego społeczeństwa białoruskiego, które tylko z pozoru żyło w normalnym kraju. Białoruska niezależna muzyka daje tylko złudzenie funkcjonowania w normalnych warunkach. Muzyka N.R.M. to dźwięki wolności, o którą białoruska młodzież chce walczyć. Białoruś, jak uważają członkowie zespołu, to najlepsze państwo dla muzyki rockowej, ponieważ w kraju dyktatorskim zawsze jest o co walczyć²⁸. Paradoksalnie polityka Aleksandra Łukaszenki sprawia, że rock i muzyka zaangażowana mogą istnieć na Białorusi.

W utworach białoruskiego zespołu są podejmowane tematy, dotyczące nietolerancji ludzi, braku zmian w Białorusi, specyficznych warunków życia w państwie dyktatorskim. W niebezpośredni sposób muzycy mówią o problemach kraju, choć równocześnie czynią bardzo wyraźną aluzję do białoruskich warunków życia. To próba ośmieszenia polityki władz, ale przede wszystkim inspiracja dla Białorusinów do refleksji nad własnym życiem i wolnością. Ponieważ głównym celem członków N.R.M. jest ofiarowanie

²⁶ Twórczość N.R.M. to mieszanka różnych stylów muzyki. Początkowo zespół wykonywał utwory hard-rocka i punka, później włączał elementy grunge, funk, rap-core. Znajdują się także nastrojowe ballady, elementy lirycznej muzyki białoruskiej. W niniejszej pracy główną uwagę zwracam jednak na teksty piosenek N.R.M., a nie na rodzaj wykonywanej przez zespół muzyki. Koncentruję się głównie na tych utworach białoruskiego zespołu, które stają się wykładnią filozofii grupy, a tym samym są najlepszym obrazem idei alternatywnego dla modelu Łukaszenki państwa.

²⁷ W Polsce N.R.M. regularnie uczestniczy w festiwalu muzyki młodej Białorusi „Basowiszczu”. Grał również w Białymstoku, Poznaniu, a także w Warszawie oraz już kilkakrotnie w Krakowie. Zespół koncertował także w Szwecji, Danii, na Ukrainie i w Rosji. W 2005 r. Wolski występował również na specjalnym koncercie PIDŻAMY PORNO z okazji 15. rocznicy formacji. Zob.: G. Szklarek, *N.R.M. w Polsce*, „Gazeta Wyborcza”, 19.10.2004.

²⁸ Volski: „Belarus is the best country in the world for rock 'n roll. For we have real problems to fight for”. „After the breakdown of the Soviet Union the big rock bands from the west came and killed Belarusian rock music. But then Lukashenka took power and saved us. He gave new life to real rock music. He gave us something to play for”, Pit Pauloff says”. Zob.: M. Klvggaard, O. N. Toft, *Rock-rebels saved by the dictator Alyksandr Lukashenka, the Belarusian dictator, has brought new life to Belarus' most famous rock band N.R.M. Once again they can play for freedom*, <http://w2.djh.dk/international/2004f/euroviews/belarus3.html>

słuchaczom wolności, nawet jeśli ma ona trwać tylko 1,5 godziny, czyli tyle, ile trwa koncert białoruskiego zespołu.

Idea alternatywy dla państwa Łukaszenki wyrasta z twórczości zespołu N.R.M. Szczegółowa analiza poszczególnych utworów zespołu wskazuje na jego charakter, specyfikę i wizję innego kraju, prawdziwej Białorusi, Niepodległej Republiki Marzeń. Na każdym albumie zespołu są podejmowane podobne tematy, ale każda kolejna płyta jest rozwinięciem poprzedniej.

Wśród stałych tematów w twórczości N.R.M. znajduje się analiza współczesnej rzeczywistości Białorusi pod rządami prezydenta Łukaszenki. To opis realiów kraju, dla którego alternatywę stanowi stworzone przez białoruskich muzyków państwo, Niepodległa Republika Marzeń. Wraz z objęciem przez Aleksandra Łukaszenkę władzy rozpoczął się właściwy etap twórczości zespołu, a pierwszy album „ŁaŁаŁаŁа” z 1995 r. został nagrany już po zwycięstwie Łukaszenki w wyborach prezydenckich. Ten fakt miał wpływ na charakter dalszej twórczości białoruskiego zespołu. Wyraźnie buntowniczy nastrój utworów i kontestacyjne postawy muzyków stopniowo były skrywane w ironicznych słowach piosenek, które mimo wszystko stanowiły czytelną aluzję do warunków panujących w kraju i do osoby nowego prezydenta²⁹. Dlatego można wskazać w twórczości N.R.M. grupę utworów stanowiących diagnozę białoruskiego społeczeństwa w kraju Łukaszenki, a także opisujących białoruską rzeczywistość lat 90. Już na pierwszej płycie zespołu w utworze „Бывай” pokazano problem emigracji i narastania w białoruskim społeczeństwie eskapistycznych postaw, które miały być manifestacją niezgody na sytuację w kraju.

Надыходзячы ранак пахне дымам і хлебам,

Надыходзячы ранак пахне ўладай чужою.

Бывай, мой родны край!

Бывай, мой родны горад!

Бывай, мой брыдкі брат!

Бывай, мой любы вораг!

Przy czym taka postawa dotyczyła zarówno emigracji fizycznej — poza granice kraju, jak i psychicznej — w pracę, marzenia, nałogi. Członkowie zespołu wybrali ucieczkę w pracę, a kolejne albumy ugruntowały ich pozycję na białoruskiej scenie muzycznej. Obraz kraju pod rządami Łukaszenki został uzupełniony kolejnymi utworami. Piosenka „25, 26, 27...” z albumu „Пашпарт...” powstała z podsłuchanych rozmów milicjantów, a słowa utworu zapisał Michał Aniempadysta. Bezpośrednią inspirację stanowiło zachowanie milicjantów wobec niego po aresztowaniu za udział w demonstracji. Ten utwór, jak zaznacza Wolski, stał się świadectwem warunków ży-

²⁹ Jakkolwiek należy podkreślić, że w żadnym utworze N.R.M. nie pada nazwisko prezydenta.

cia na Białorusi w czasach rządów Łukaszenki³⁰. Piosenka „Твой партрэт” z tej samej płyty jest zaś bardzo wyraźną aluzją do wszechobecności prezydenta Łukaszenki w życiu społeczeństwa białoruskiego:

*Ты, ты зьяўляеся то тут, то там.
І дзе ні зьявісься, паўсюль твой партрэт.
Твой партрэт прадаецца ў кніжнай краме.
Твой партрэт на сьцяне вісіць у раме.
Твой партрэт — ты на ім герой у масцы.
Твой партрэт пахне фарбаю друкарскай.*

Na płytach zespołu znajdują się także utwory, które stanowią analizę specyficznej mentalności Białorusinów, którzy w większości przypadków zachowują bierność wobec wydarzeń dotyczących ich samych, wreszcie zamykają się we własnym świecie i pogrążają w nostalgicznej zadumie nad własnym losem³¹. Pomimo braku aprobaty takich postaw, muzycy N.R.M. nie krytykują i nie kwestionują wyborów ludzi. Chcą jednak dać im alternatywę, pokazać, że sposób życia, jaki proponuje oficjalna władza, nie jest jedynym możliwym wyborem. Słowa dezaprobaty, jakie padają w poszczególnych utworach, nie są pozbawione życzliwego spojrzenia i troski:

*Які народ?!
Якая, нахрэн, мова?!
Народ дурны
Ён любіць жьцьць хрэнова
А я люблю народ
Хоць неўзаемна
Люблю любіць —
Любіць заўжды прыемна*

Utwory zespołu N.R.M. obnażają zaściankowość, bierność i powszechny strach, panujący wśród Białorusinów. Szczególnie wyraźnie pokazuje ten nastrój utwor „Хавайся ў бульбу” z płyty „Тры чарапахі”:

*Баюся я, баісься ты, баяцца цябе, баяцца мяне.
Такая ў нашага народу нялёгкая праца —
Усе й паўсюль павінны баяцца.*

W utworach „Мы самі па сабе” i „Лепей ня будзе” z płyty „Одзірыдзі-дзіна” muzycy kwestionują sens życia iluzjami, uciekania do przeszłości i życia wspomnieniami. Pozorny pesymizm i zwątpienie skrywają faktyczny spokój i akceptację, ale nie jest to bierna aprobata własnego losu.

³⁰ Zob.: В. Дзятліковіч, dz. cyt., s. 178.

³¹ Taki obraz utrwalają stereotypy o białoruskim narodzie. Zob.: A. Antypienka, *Współczesny Białorusin (przeżywający kryzys etniczny)*, [w:] *Narody i stereotypy*, red. T. Wałas, Kraków 1995, s. 95-98; F. Ziejka, *Mieszkańcy smutnej arkadii. Szkic do portretu Białorusinów w polskiej literaturze*, [w:] *Narody i ...*, dz. cyt., s. 99-103.

Ciągła obawa przed zmianą, przyzwyczajenie do złego losu i ciągłego doświadczania krzywd określają specyfikę białoruskiej duchowości. Taka postawa odbiera siły do walki, spycha naród białoruski do roli biernego przedmiotu działań innych sił, wreszcie stanowi jego zgodę na życie przeszłością. Szczególną piosenką, poświęconą analizie mentalności białoruskiego społeczeństwa i ukazującą historyczne uwarunkowania kształtujące jego kondycję, jest utwór „Маё пакаленьне” z płyty „Дом культуры”. To poetycki obraz białoruskiego pokolenia, ludzi wychowanych w zniewolonym kraju, dla których niewola staje się stanem zwyczajnym:

*Маё пакаленьне
У цемры расло.
Цяпер яму цемра —
Таксама сьвятло.
Маё пакаленьне
Расло на мяжы
З заслонай жалезнай
У самай душы.
Маё пакаленьне
Хаваецца ў цень.
У сьвет летуценняў,
Ва ўчорашні дзень.
Маё пакаленьне
Гуляе і п’е,
Стаіць на каленях,
Ня любіць сябе.*

Zniewolony naród nie potrafi sam decydować o swoim losie, a jego członkowie nie potrafią porozumieć się między sobą. Swoistą krytyką mentalności Białorusinów jest właśnie utwór „Юра, ёлкі-палкі, Коля”, który tylko z pozoru jest zabawnym obrazkiem z życia dwóch młodzieńców. W rzeczywistości ich postawa obrazuje brak porozumienia się ludzi we wspólnej sprawie³². Pesymistyczna diagnoza białoruskiego społeczeństwa jest jednak łagodzona przez utwory, w których muzycy N.R.M. przekonują, że wszystko zależy od samego człowieka i podejmowanych przez niego świadomych decyzji. Kontrastowe zestawienie obrazu kraju pogrążonego w marazmie, zacofaniu i naiwnym oczekiwaniu na niespodzianki od losu z postawą ludzi aktywnych, gotowych podjąć ryzyko, przynosi utwór „Тры чарапахі”. Z jednej strony pozbawia złudzeń i ośmiesza bierność czekania na zmiany, z drugiej zaś przekonuje, że wszystko może być inaczej, trzeba tyl-

³² Utwór powstał w 2002 r., ale problem, który przedstawia, jest nadal aktualny. Ten brak porozumienia jest szczególnie widoczny w postawach środowiska opozycjonistów, którzy nie potrafią osiągnąć konsensusu i zjednoczyć się we wspólnej walce.

ko umieć to dostrzec i umieć krytycznie spojrzeć nawet na to, co najbardziej bliskie i cenne, by zrozumieć własne błędy:

*Ты не чакай, сюрпрызаў ня будзе.
Хэй ла-ла-ла-лай,
Ты не чакай, ты не чакай.
Каб любіць Беларусь, нашу мілую маму,
Трэба ў розных краях набываць.
Зразумееш тады — пад тваімі нагамі
Тры сланы нерухома стаяць.*

Współczesna Białoruś staje się przez to krajem zawieszonym między przeszłością i teraźniejszością, gdzie z pozoru wszystko wygląda dobrze, ale tak naprawdę jest pozbawione własnej specyfiki i indywidualności. Taki obraz przedstawiono w utworze „Дастала”.

Obraz współczesnej Białorusi jest także kreślony w utworach z ostatniej płyty zespołu „06”. Wprawdzie zaprezentowano na niej postawy przecięzające marazm społeczeństwa białoruskiego, to jednak w słowach niektórych piosenek wyraźnie nakreślono obraz kraju zdominowanego przez innych, np. „Сталінград”:

*Краіна-руіна
Няўклюдна стаіць на каленях.
Пад зоркай-пальнам
Гадуе свае пакаленьні.
І нехта бяжыць,
Каб спакойна дажыць,
А нехта згаджаецца
Моўчкі служыць.
Для гэтага трэба
Забьіца на рэшткі сумленьня.*

Podobnym rozliczeniem z białoruską rzeczywistością jest piosenka „Гадзючнік”, jaka przywołuje obraz białoruskich realiów, telewizji, promującej łatwą rozrywkę, otumaniającą białoruskie społeczeństwo:

*Прывітаньне, родны край!
Як жывеш, распавайдай!
Што за музыка ў эфіры
У фармаце show must die?
Гэй, айчына, што з табою,
Што з тваёю галавою?
Што за чаркі, што за шкваркі,
Што за бітва за ўраджай?! (...)
Бачыш, нацыі надзея
За мяжой насеньне сее?
Ну, а тут казлы й бараны*

*Вучаць жыць з тэлеэкрану,
А насельніцтву кварталаў
Тлумяць голаў сэрьялы,
А насельніцтву раёнаў
Тлуміць голаў зьмей зялёны.*

Stosunek do ojczystego kraju nie jest całkowitą negacją wszelkich osiągnięć Białorusinów i ich postaw, ale jest właśnie tym krytycznym spojrzeniem z dystansu, nie pozbawionym jednak wiary w zmianę.

Alternatywę dla państwa Łukaszenki stanowi Niepodległa Republika Marzeń, projekt niezależnego państwa białoruskiego, którego krystalizację przyniosła druga płyta zespołu „Одзірыдзідзіна”. Tematy podejmowane na nowej płycie były wówczas bardzo ważne dla młodego środowiska, nie tylko białoruskojęzycznej młodzieży. Jak zauważył Wolski, niemal w każdej z piosenek na płycie występuje podmiot zbiorowy „my”, co dawało przekonanie o istnieniu wspólnoty. Stąd pomysł stworzenia narodu Niepodległej Republiki Marzeń. Kolejne utwory na płycie sugerują również, że jej słuchacze są kimś wyjątkowym i biorą udział w istotnych wydarzeniach³³.

Ważną piosenką w ocenach samych twórców N.R.M. jest „Песня пад-земных жыхароў”, która w szczególny sposób jednoczyła słuchaczy, dawała im poczucie bycia elitą, ludźmi wybranymi do realizacji ważnego zadania. Sam utwór początkowo wprowadza przygnębiający nastrój, kreśli obraz kraju, w którym nie wschodzi słońce, ani księżyc, gdzie nie widać gwiazd i gdzie nigdy nie będzie światła. Ta wizja jest zestawiona z obrazem wspólnoty i jej ogromną siłą, która mimo wszystko daje nadzieję. Łączy ich wspólny los, wspólne trudne warunki życia, wreszcie wiara w zwycięstwo.

Wraz z albumem „Пашпарт грамадзяніна N.R.M.” powstało państwo Niepodległa Republika Marzeń. Okładka płyty jest jednocześnie paszportem obywatela państwa. Szczególnym utworem na płycie jest „Паветраны шар”, który wyraża tęsknotę za wolnością, oderwaniem się od przyziemnych spraw i problemów. Przenosi słuchaczy w inny wymiar, w inną przestrzeń, pozwala na dystans, ale nie jest ucieczką od problemów. Jest oddechem wolności, dla którego warto się poświęcić:

*Паветрам свабоды дыхаю я (...)
Але бачыў неба я
Дыхаў небам я, неба я кранаў!*

O takiej przestrzeni marzą Białorusini i taką krainą jest Niepodległa Republika Marzeń. Do niej wszyscy zmierzają, ponieważ jest spełnieniem pragnień i tęsknot. Taki obraz przywołuje piosenka „Я еду”:

*Я маю свой герб, я маю свой сыяг,
Я маю свой край, дзе дыхаць мне смачна (...)*

³³ Zob.: В. Дзятліковіч, dz. cyt., s. 169.

Я еду ў сваю краіну

Swoistym podsumowaniem płyty jest utwór „Беларускі шлях”, który kreśli obraz Białorusi i jej mieszkańców jako ludzi świadomych własnej narodowej i kulturowej odmienności, świadomych tradycji kraju, żyjących z własnej woli i w zgodzie z sąsiadami. To naród życzliwy, gościnnie i nie krzywdzący innych. Przy tym bezgranicznie oddany własnemu wolnemu krajowi:

Я беларус, Беларусь я люблю,

Маю надзею і веру сваю (...)

Я — беларус, беларускі мой шлях (...)

Тут нарадзіўся я, тут застануся.

Я ганаруся сваёй Беларусью!

Kolejny album zespołu, „Тры чарапахі”, wywołał dyskusje w środowisku muzycznym. Członkowie zespołu byli atakowani za zmianę stylistyki, komercyjność i zdradę własnych idei. W swojej obronie podnosili argument zdobycia szerszego i bardziej uniwersalnego grona odbiorców. Nie grano już tylko dla młodzieży, która po kilku latach wyrasta z buntowniczych postaw i porzuca ten muzyczny styl, ale dla wszystkich ludzi, dla których ważna jest sytuacja w Białorusi. Dla zespołu N.R.M. najważniejsze było zachowanie i propagowanie idei białoruskiej wszelkimi dostępnymi i skutecznymi środkami: „У нас вельмі багатая палітра, таму што нас цікавіць ня форма, а ідэя, якую мы нясем, перш за ўсё беларуская ідэя, потым ідэя распрыгоненасьці і г.д. І мы выкарыстоўваем розныя сродкі для данясення гэтай ідэі. І гэты ўсё адно не папсовыя сродкі, а сродкі з альтэрнатыўных стыляў. І я зараз наш стыль вызначаю як «альтэрнатыўная эклектыка»³⁴.

Jakkolwiek album spotkał się z krytyką środowisk muzycznych, to jednak wśród publiczności odniósł sukces. Był ponadto promowany pierwszą w historii Białorusi trasą koncertową. Krytycy muzyczni zarzucali zespołowi nie tylko odejście od brzmienia rockowego, ale również słabość tekstów (choć zespół dostał nagrodę za najlepsze teksty na Rock Koronacji). Szczególnie podkreślał to Jewgienij Dołgich, redaktor czasopisma „Джаз-квадрат”, według którego najważniejsze w białoruskiej muzyce rockowej są właśnie słowa³⁵. Jednak analiza poszczególnych utworów pokazuje, że zespół nie porzucił dotychczasowego tonu i misji szerzenia białoruskiej idei. Kolejne utwory uzupełniają zarysowany wcześniej obraz innej Białorusi, kraju wolnych i świadomych ludzi, którzy również wierzą we własną niezależność i możliwość decydowania o własnym losie. Taka świadomość pozwala im pouczać innych, by nie czynili zła innym.

Niepodległa Republiki Marzeń jest krajem, w jakim każdy człowiek sam

³⁴ Tamże, s. 199-200.

³⁵ Tamże, s. 202-209.

decyduje o swoim istnieniu, w jakim żyją wolni ludzie, którzy sami kierują swoim życiem. Ideę Niepodległej Republiki Marzeń najlepiej przedstawia piosenka „Худсавет”. Wymarzony świat, własne państwo, gdzie życie zależy tylko od samego człowieka:

*Прыдумай сабе свой свет,
Прыдумай сабе святло,
Прыдумай свой дождж і снег,
Прыдумай усім на злосць.
Прыдумай сабе свой край,
Прыдумай сабе жыццё (...)
Прыдумай сабе сябе. (...)
Я распавяду табе
Ўсё, што прыдумаў сам
І гэты няісны свет
У рукі твае аддам.*

W 2002 r. pojawił się kolejny album zespołu, w którym kontynuowano poruszane już wcześniej tematy. Wszystkie utwory zespołu są konsekwentnie realizowaną popularyzacją idei białoruskiej i formowaniem alternatywy dla państwa Łukaszenki. Podkreślana jest białoruska tożsamość i przywiązanie do ojczyznej ziemi. W utworze „Беларускія дарогі” wyrażono postawę pełnego oddania sprawom kraju, jednocześnie uzasadniając, że każdy wymiar życia Białorusina jest wyznaczany przez dobro ojczyzny:

*На беларускіх дарогах — сэрца маё,
Тут пачынаецца ўсё, тут завяршаецца ўсё.
Прывітаньне, жыццё, да пабачэння, жыццё
На беларускіх дарогах,
Беларускіх дарогах...*

Stąd marzenia o własnym miejscu i własnym kraju w utworze „О-о, гэта ўсё”. Nadzieja i wiara w przyszłość, jakie panują wśród obywateli Niepodległej Republiki Marzeń, wymagają od nich pełnego zaangażowania we wspólną pracę i świadomego działania. Niepodległą Republikę Marzeń tworzą ludzie odważni i świadomi własnych dążeń i motywów, które nimi kierują. Mówi o tym utwór „FM”:

*Усё пад кантролем — спакойна!
Сэрца краіны на чужых далонях.
Мы самі ствараем сваю рэпутацыю.
Мы сёння ідзем на радыёстанцыю (...)*

Obywatele Niepodległej Republiki Marzeń nie są także ludźmi biernymi, muszą działać, by odnieść sukces. W utworze „Фабрыка” nacisk jest położony na decyzje poszczególnego człowieka, od którego naprawdę dużo zależy:

*Выбіраеш? Выбірай
Каляровы небакрай (...)*

*Робіш выгляд? Я раблю,
Што люблю ўсю зямлю (...)
Разумееш? Зразумей,
Што ня згас яшчэ агмень,
А калі агмень ня згас,
Нам згасаць яшчэ ня час.*

Wiara w pomysła przyszłość Białorusi jest warunkiem istnienia Niepodległej Republiki Marzeń. Temat ten rozwija utwór „3 Чарапахі — 2”:

*Будзе ўсё ў цябе ў парадку,
Будзе добра ўсё з табой,
Будуць грошы. Будуць градкі,
Глеба, гліна, перагной,
Будзе добрая ўлада,
Будзе нешта на сталі.*

Na ostatniej płycie zespołu „06” obraz Niepodległej Republiki Marzeń utrwalono w utworze „Падводная лодка”, która staje się metaforycznym obrazem państwa-azylu, który chroni swoich obywateli przed niebezpieczeństwami³⁶. Biało-czerwono-biała podwodna łódź pomimo przeszkód płynie po wyznaczonej drodze. Jej obywatele cieszą się wolnością:

*Мы жывем у бел-чырвона-белай падводнай лодцы
Мы жывем у падводнай лодцы, дзяўчыны і хлопцы
Весела жывем мы, лёгка і свабодна
Ў нашай бел-чырвона-белай лодцы падводнай*

Dlatego o taką alternatywę warto walczyć. W większości swoich piosenek białoruski zespół podejmuje zagadnienie wojny. To trzeci blok tematyczny utworów N.R.M., spajający dwa pozostałe, kreślące odmienne wizje Białorusi: kraju Łukaszenki z jednej strony i Niepodległej Republiki Marzeń z drugiej. Obywatele Niepodległej Republiki Marzeń walczą z państwem Łukaszenki. Krystalizację tego tematu przyniosła płyta „Одзірыдзі-дзіна”, która zmieniła także stylistykę utworów zespołu. Podejmowanie trudnych tematów stało się w ówczesnych warunkach szczególnie ryzykowne, a jednak utwory skrywają ogromny ładunek emocjonalny, który tylko z pozoru jest chłodną oceną sytuacji. Nową bronią stała się ironia, sarkazm, prześmiewanie. Buntownicze postawy przynoszą głównie utwory poświęcone walce, przedstawiające Białorusinów jako naród walczący o własny kraj. Hymnem młodego pokolenia stała się pieśń „Партызанская”, która jest manifestem walki o wolność Białorusi i bezkompromisowość postawy młodego pokolenia:

*Мы — партызаны,
Лясныя браты.*

³⁶ Powstał z inspiracji utworem zespołu THE BEATLES „Yellow submarine”.

*Мы — партызаны,
З вайной мы на „ты”.
Мы — партызаны,
Любim наш край,
Ачысьцім свой край
Ад чужыньскіх зграй.
І нашыя людзі (...)
будуць радзіму сваю вызваляць (...)
А потым мы вып’ем з табой самагонкі
За нашыя пушчы, лясы і пагоркі,
За вольны наш край, за канец вайны.
Мы — партызаны, беларускія сыны.*

Nastroj wojny wprowadza również utwór „На лінії фронту”. Jest to obraz kraju pogrążonego w wiecznej wojnie, a także ludzi, których każdy etap życia: dzieciństwo, młodość, dojrzałość wyznaczają realia wojny:

*Мы з табою на лініі фронту
Бясконцай айчынной вайны.*

O bezgranicznym oddaniu i poświęceniu dla ratowania kraju, a także ciągłej gotowości do walki mówi piosenka „Пакуль не пачнецца вайна” z płyty „Пашпарт грамадзяніна N.R.M.”. W utworze „Вайна” z albumu „Дом культуры” podejmowany jest temat odwiecznej wojny, którą Białorusini toczą o własny kraj. Są do niej przygotowani od zawsze, ponieważ wojna wyznacza naturalny rytm ich życia, ale jednocześnie nie jest powszechnym zjawiskiem, do którego można się przyzwyczać:

*Вайна была заўсёды.
Вайна наш правадыр.
Мы гинем за свабоду,
Змагаемся за мір (...)
Нам так загадалі —
Па цэлі страляць.
Нас так рыхтавалі —
У баі выжываць.
Нам не пагражалі,
Ніхто не кранаў,
Нам проста казалі:
Вайна! Вайна!
Вайна! Вайна!*

Podobny nastrój wprowadza utwór „Лёгка-лёгка”, w którym wyrażone jest oddanie ojczyźnie, a także gotowość jej obrony:

*Лёгка-лёгка
Нашы далёкія.
Цяжкія-цяжкія*

*Блізкія нашыя.
Сьветлыя-сьветлыя
Нашы намерлыя.
Цёмныя-цёмныя
Нашы штодзённыя.
У сьветлым сьне
Ці ў цёмных днях
Сказалі мне,
Што ты — мая (...)
Было і ёсьць.
І наша злосьць,
Нібыта ў глытках нашых косць.
Над намі страх,
Нібыта сьцяг.
І мы жывем, нібы ў гасьцях.
Зьбірай сяброў,
Запальвай газ.
Усё стагодзьдзе — дэкаданс.
Здымай сядло,
Гасі сьвятло.
Па плечы сьнегу намяло.*

Obywatele Niepodległej Republiki Marzeń walczą przede wszystkim o prawo do życia we własnym kraju, o możliwości decydowania o własnym losie i realizacji marzeń. Ustrój ich państwa to „wojująca demokracja”, gdzie każdy ma takie same prawa. Podkreślają to szczególnie członkowie zespołu N.R.M. Ich muzyka ma dać ludziom siłę do walki, pokazać alternatywę dla kraju Łukaszenki. Jak zauważa Wolski, „muzyka nie robi rewolucji, jedynie idzie obok. Pomaga młodym ludziom walczyć. Najpierw jednak oni muszą tego chcieć”³⁷.

Obywatele Niepodległej Republiki Marzeń wierzą w zwycięstwo własnych ideałów. Wierzą, że nadszedł czas zmian. Taki nastrój jest wyrażony w utworach ostatniej płyty zespołu. Utwór „Нас да халеры” przywołuje obraz ludzi zdeterminowanych, wierzących w zwycięstwo, podbudowanych własną siłą i liczebnością. Ci ludzie nie boją się już władz i represji. Głos narodu, wzywający do walki, jest najważniejszy:

*Без кампрамісу адразу і раптам.
Мы ў чорным сьніце і мы ўжо даўно там.
Перапісаць нас ня хопіць паперы, —
Нас міліёны, нас да халеры.
Нас не разьвернеш з нашай дарогі!*

³⁷ M. Nocuń, A. Brzeziecki, dz. cyt., s. 186.

*Мы скажам НІЭ і дастаткова.
Возьмем ў рукі сьцяг перамогі,
Праўда за намі, з намі свабода.*

Taka determinacja i bezkompromisowość prowadzą do zwycięstwa. Sukcesem jest bowiem już sam fakt, że zmieniło się nastawienie Białorusinów do walki o własny kraj. Zwątpienie i bezradność zostały zastąpione przez zapal i nową energię do działania. Przekonują o tym słowa utworu „Гадзючнік”:

*Хопіць сыпаць соль на рану,
Ўсё ідзе наводле пляну.
Хопіць плакаць і крычаць,
Надыходзіць новы час.
Вось ён стукае ў шыбу —
Не тужлівы, не фальшывы.
Прывітаньне, родны край!
Ты гатовы? Сустракай!
Хай варожыць гадзючнік варожы,
Ўсё роўна мы пераможам!
Ўсё роўна мы пераможам,
Бо іначай быць проста ня можа.*

Niepodległa Republika Marzeń jest państwem, które istnieje w opozycji do państwa Łukaszenki, ale jednocześnie jest jego ironicznym odbiciem. Jest parodią absurdalnych decyzji prezydenta i jednocześnie bezpiecznym azylem dla tych, którzy nie potrafią odnaleźć się w rzeczywistym kraju: „This is our way of finding a stronghold in a time where it is not easy for any artist to survive. We have created a virtual state for ourselves and our friends in which one can hide away from the Belarusian reality. In this virtual state we often parody absurd acts of the Belarusian leaders. For instance, we will soon be holding a referendum. We are a state in the state. We can't accept the values of the present Belarusian state, and it doesn't accept us either. Our music is not played on the radio or tv, but there are many likeminded people out there” — mówi wokalista zespołu Lawon Wolski³⁸. To rozdwojenie współczesnej Białorusi przedstawia utwór „Менск і Мінск” z płyty „06”. Miensk jest miastem, które żyje w sercach i głowach niektórych tylko Białorusinów, nie ma go na mapach. Realnie istnieje Minsk, czyli miasto, w którym trzeba być zameldowanym, w którym straszą cienie zniszczonych budynków. Miensk to miasto z marzeń, po którym można swobodnie spacerować, oglądać ulice i domy, zaś Miensk jest szarą i brudną rzeczywistością. Miensk wreszcie nigdy nie zginie, ponieważ będzie zawsze istniał w myślach i sercach obywateli Niepodległej Republiki Marzeń:

Ну, а зь Менскам нічога ня можна зрабіць —

³⁸ I. Petz, *Wywiad z Lawonem Wolskim*, <http://www.freemuse.org/sw12752.asp>

*Немагчыма яго зруйнаваць, захапіць,
Ён ніколі, твой Менск, не згніе, не згарыць,
Будзе мовай тваёю з табой гаварыць*

Niepodległa Republika Marzeń stanowi enklawę białoruskości i niezależności. Jest krainą muzycznej alternatywy, którą każdy jej obywatel nosi we własnym sercu i głowie. Chociaż utwory białoruskiego zespołu N.R.M. nie dotyczą bezpośrednio sytuacji politycznej kraju, to jednak ich znaczenie implikuje tęsknotę za wolnością, normalnością, białoruskością. Dlatego idee, które stanowią główne przesłanie białoruskich muzyków, są niezniszczalne.

3. Muzyczna wędrówka, twórczość zespołu ULIS

Białoruska muzyka rockowa jest muzyką sprzeciwu, tworzoną z potrzeby serca, nieskrępowaną, żywiołową i nieposkromioną. O jej mocy świadczą obawa władz, które tworzą listy zakazanych białoruskojęzycznych wykonawców, utrudniają, a często uniemożliwiają, organizowanie koncertów. Profesjonalny białoruski rynek muzyczny nie istnieje. Muzyka rockowa w języku białoruskim nieodłącznie kojarzy się zaś z niepodległościowym ruchem społeczeństwa, jest tworzona w jego duchu i z nim identyfikują się jej słuchacze i twórcy. Muzyka rockowa jest zawsze zaangażowana w tematykę społeczną i polityczną, jest muzyką walki i siły.

We współczesnej Białorusi muzyka rockowa przeżywa renesans, powstają nowe zespoły muzyczne, formacje legendarne ponownie występują na scenach, gromadząc zróżnicowaną wiekowo i życiowo publiczność. Starsi słuchacze pamiętają jeszcze muzyczne zmagania z lat 80. XX wieku, ci młodzi odkrywają ponadczasowość nagrywanych wówczas utworów. Okazuje się bowiem, że doskonale pasują one do obecnej sytuacji Białorusi. Białoruska muzyka rockowa staje się także medium, za pośrednictwem którego wyrażone zostają idee walki o własny kraj. Politycznie zaangażowana twórczość jest w końcu próbą stworzenia alternatywy dla rzeczywistej Białorusi pod rządami prezydenta Łukaszenki. Wyrasta bowiem ze sprzeciwu wobec jego metod sprawowania władzy, kontestuje postanowienia w dziedzinie kultury, wreszcie kreśli własną wizję wolnej i niezależnej Białorusi.

Legendarnym zespołem białoruskiej muzyki rockowej jest ULIS. Jego utwory stały się swoistym manifestem pokolenia Białorusinów, dla których ważna jest idea białoruska. Sam zespół ciągle poszukuje najlepszego środka wyrazu ważnych dla niego treści, dlatego trudno wskazać na jego spójną charakterystykę. Każda kolejna płyta zespołu ULIS jest inna od poprzedniej.

Zespół powstał w 1989 r. w Mińsku i w zmienionym składzie funkcjonuje do dziś³⁹. Utworzyli go dwaj muzycy z pierwszego białoruskiego zespołu

³⁹ Informacje na temat zespołu podaję za materiałami zebranymi na jego stronie internetowej: <http://www.ulis.by/>

rockowego BONDY: gitarzysta Sława Korań i basista Siarżuk Kraúčzanka. Dołączył do nich młody poeta Feliks Aksioncaú, który zajął się pisaniem tekstów do utworów zespołu, wokalista Andrej Patrej, perkusista Walery Cynicki i bębniarz Kiryła Szewando. Był to pierwszy skład zespołu. Od 1990 r. trwają nieustanne zmiany w składzie grupy, odchodzą kolejni muzycy, a pojawiają się nowi. W 1990 r. zmienił się perkusista. Z zespołem gra odtąd Siarżuk Knysz, który wcześniej grał w BONDZIE. W 1991 r. następuje zmiana wokalisty zespołu, odtąd zamiast Patreja występuje Aleh Tumaszoú, a z zespołu odszedł również Cynicki. W 1994 r. odchodzi z zespołu wokalista, a także pozostali muzycy (Knysz, Kraúčzanka, Aksioncaú). Zespół nie rozpadł się. Sława Korań rozpoczął formowanie nowego składu. W 1996 r. zespół, obok niego, tworzyli gitarzysta basowy Losza Paúłowicz, gitarzysta Jahor Maraczuk i perkusista Aleh Dziemidowicz. Sława Korań w nowym zespole pełnił rolę nie tylko gitarzysty, lecz także wokalisty, autora tekstów i muzyki, wreszcie producenta. Z końcem 1996 r. ustalili się jednak trzysobowy skład zespołu, który w takiej formie istnieje do dziś: Sława Korań, gitarzysta basowy Wiktar Samarukaú i perkusista Alaksandr Bykaú⁴⁰.

ULIS ma w swoim dorobku 9 płyt. W 1991 r. ukazała się pierwsza czarna płyta zespołu „Чужаница”, którą nagrano w moskiewskiej wytwórni „Міа-łodija”. W tym samym roku nagrano drugą płytę zespołu „Краіна доўгай белай хмары” nakładem Polskich Nagrań. W 1993 r. pojawiła się kasetka „Танцы на даху”, nagrana w studio „Kowczeg”, które odtąd będzie głównym miejscem zapisu pozostałych płyt zespołu. W 1995 r. pojawia się płyta „Па-над дахам” i „Life 1996”, na której znajdują się utwory do słów Lwona Wolskiego. W 1996 r. wydano płytę „Блуканьне”, w latach 1996-1997 w studio „Sacis” nagrano płytę „Пагуйце вашыя душы”. W 1999 r. wychodzi album „Падарожжа”, na którym zamieszczono nowe wersje utworów z wcześniejszych płyt. Ostatni album „Люстэрка” zespół nagrał w 2003 r.

Nazwa zespołu jest aluzją do utworu irlandzkiego pisarza Jamesa Joyce’a „Ulisses”, którego fragmenty są recytowane na początku każdego koncertu. Jest to swoiste wprowadzenie słuchaczy do muzycznej wędrówki, jaką przygotowali dla nich członkowie zespołu, poprzez różne tematy: pogąńskich korzeni, społecznych zagadnień, wreszcie polityki. Jak mówi lider zespołu Sława Korań, nazwa zespołu nie tyle odsyła do konkretnej książki, ile do historii Odysuseusza, jego wędrówki, idei ciągłej drogi. Inspiracja książką Joyce’a jest wyrażona przez wędrówkę w celu poszukiwania samego siebie, podróż do własnego ja, do własnej duszy. To rozwój własnego intelek-

⁴⁰ Byli członkowie zespołu nie utworzyli nowych formacji muzycznych. Andrej Patrej pracuje w filharmonii, Feliks Aksioncaú jest w Kanadzie, Kraúčzanka zajął się handlem instrumentami muzycznymi. Zob.: И. Шумская, *ULIS: очарованный странник спешит навстречу мечте*, „Музыкальная газета”, <http://www.ulis.by>

tu, poszerzanie własnych możliwości. Dlatego pomimo personalnych zmian w składzie zespołu, jego nazwa nigdy nie uległa zmianie. Cel i idea zespołu pozostały takie same. „Улис — это Одиссей, это не конкретно книга Джойса. Это одиссея, путешествие. Вот эта идея понравилась нам. А с Джойсом название связано не каким-то физическим путешествием, а еще и путешествием в самом себе, в собственном „я”, в собственной душе. Это развитие какого-то собственного интеллекта, собственных способностей. В том числе и потому, что ULIS для меня — это образ мышления, а не название”⁴¹.

Ciągła wędrówka, poszukiwanie prawdy własnej duszy, wreszcie ciągly rozwój eksplikują wybór takiej nazwy zespołu. Przekłada się to również na twórczość białoruskich muzyków. Wędrówka może się dokonywać zarówno w sposób fizyczny, jak i intelektualny. Na drodze intelektualnego twórczenia powstają obrazy, które stają się twórczą inspiracją tekstów piosenek: „Именно отсюда возникают образы, которые мы можем переложить на гитару, на барабаны, на голос, на тексты и так далее. Так или иначе это путешествие. Любой художник это путешественник, жаждущий перемен и чего-то нового”⁴².

Los mitycznego Odyseusza staje się również wzorem dla naśladowujących go członków zespołu. Odyseusz przez trzydzieści lat wędrował wbrew woli bogów i losu, nie poddawał się, zwalczał wszelkie przeciwności i powrócił do ojczyzny, uwalniając ją od wrogów. Białoruski zespół ULIS również wędruje, by wrócić do swojej ojczyzny, przynosząc jej odrodzenie: „Адраджэньне! Чуваць з усіх бакоў. Адродзім культуру! Адродзім мову! Адродзім Беларусь! Спадчына! Грыміць на ўсіх сходах. Вернем спадчыну!”⁴³ Kwestia białoruska jest w twórczości zespołu bardzo ważna, ponieważ członkowie zespołu są świadomi, że białoruskie społeczeństwo przez lata odeszło od własnej kultury, wyrzekło się własnego języka, własnego kulturowego dziedzictwa, wreszcie odeszło od prawdziwej Białorusi. Tymczasem jedynie poeci nawołują do powrotu do utraconych wartości, które stanowią o tożsamości każdego narodu. Współczesnym Odyseuszem Białorusi jest zespół ULIS, który jako pierwszy najpełniej odczuł i pokazał samotność białoruskiego inteligenta we własnym kraju: „ULIS — падарожнік. І ня толькі ў простым, але й у пераносным сэнсе. У сваёй творчасці ўлісаўцы першыя адчулі і паказалі адчужанасьць, праз якую пакутуе кожны беларускі інтэлігент у сябе на Радзіме”⁴⁴.

⁴¹ О. Климов, *Чудак, поющий рок на непопулярном белорусском языке*, „Музыкальная газета”, <http://www.ulis.by>

⁴² И. Шумская, dz. cyt.

⁴³ А. Глѣбус, *Наматкі пра рок-гурт ULIS*, „Бярозка”, ліпень 1991, <http://www.ulis.by>

⁴⁴ Тамże.

Walka o przywrócenie białoruskości, rozumianej w wymiarze kulturowego indywidualizmu, białoruskiemu społeczeństwu jest wyrażona w utworach zespołu ULIS. Ważne jest również to, że zespół od początków swego istnienia tworzył w języku białoruskim⁴⁵. Język jest bowiem indywidualnym, odróżniającym od innych ludzi medium, które każdemu nadaje charakter i specyfikę. Poprzez swoją twórczość w języku białoruskim zespół realizuje misję przywrócenia białoruskiemu społeczeństwu kulturowego dziedzictwa: „ULIS вяртаецца да Спадчыны. ULIS вяртаецца да мовы. ULIS вяртаецца на Радзіму. Так, ULIS — герой. А трыццаць здраднікаў на трыццаць галасоў крычаць, што ULIS ня вернецца, бо ён нікуды не сыходзіў, усё, што было, тое і ёсць, і будзе...”⁴⁶.

Na szczególną uwagę zasługują utwory białoruskiego zespołu. Twórcza ewolucja jest wpisana programowo w istnienie zespołu, a przejawia się to już w samej jego nazwie, która oznacza przecież ciągłą drogę i doskonałość. Pierwsze utwory z 1989 r. stanowiły swoisty manifest pokolenia Białorusinów. Poruszano różne tematy: od zagadnień dotyczących społeczeństwa („Іржавыя дні”, „Чужаніца”), po teksty polityczne („Краіна ў кратах”, „Гэстапа”, „Калі Імпэрыя зьнікне”). O sukcesie zespołu i jego popularności świadczą przede wszystkim dobre i przemawiające do ludzi teksty. Początkowo autorem słów piosenek był Feliks Aksioncaŭ, a po jego odejściu w 1994 r. pisanie zajął się Sława Korań. „Паэт разумеў, што для якаснай музыкі патрэбны якасны тэкст: з унутранай драматургіяй і небанальным сымбалізмам, з абавязковым інтэлектуальным нападуненьнем, з мэтрычнай адэкватнасцю рытмам року”⁴⁷.

Przenikliwe teksty utworów, razem z intrygującym ich wykonywaniem sprawiły, że utwory zespołu przemawiały do młodych białoruskich słuchaczy, trafiając wprost do ich intymnego świata przeżyć. Dlatego wiele utworów ULIS szybko stało się ogólnonarodowymi hitami, które nie straciły swej aktualności i czaru dla nowych pokoleń słuchaczy. To takie utwory, jak „Чужаніца”, „Радзё Свабода”, „Пляц Францыска”, „Іржавыя дні”, „Танцы на даху”, „Краіна доўгай белай хмары”, „Як на далоні”, „Лязо”, „Пан Пуст”.... Sekret sukcesu białoruskiego zespołu tłumaczy jego wokalista Sława Korań: „Атрымалася так, што нашыя музычныя ідэі былі сугучныя эўрапейскім тэндэнцыям у рок-музыцы. Мы дадавалі свае беларускія матывы, сваё разуменьне сучаснай музыкі, і з гэтага выкрышталізаваўся стыль гурту — „музычная вандроўка”. Мы заўсёды экспэрымэнтуюем,

⁴⁵ Chociaż jak mówi Korań do białoruskości trzeba było dorosnąć. On sam uważa się za produkt społeczeństwa radzieckiego, ponieważ uczył się w szkole radzieckiej. Jednak z czasem dostrzegł znaczenie języka białoruskiego.

⁴⁶ A. Глёбус, dz. cyt.

⁴⁷ A. Мяльгуй, *Музычныя падарожжы беларускага „ULISa” (нарыс творчасці знамага гурта)*, „Беларус”, <http://www.ulis.by>

змяняемся ў музычным пляне, не прытрымліваемся нейкага аднойчы вызначанага стылю. Таму нам блізкі і гард-рок, і гард-кор, і шмат чаго іншага з сучаснага музычнага арсэналу”⁴⁸.

Ostatni album zespołu, „Люстэрка” jest swoistym zbiorem filozoficznych refleksji nad fundamentalnymi wartościami człowieczeństwa w ogóle, życia, wolności osobistej, wiary w Boga, stosunku człowieka do własnego kraju i języka narodowego.

Ważne miejsce w twórczości zespołu ULIS zajmuje temat ojczyzny⁴⁹. Już na pierwszej płycie zespołu w utworze „Краіна ў кратах”, autorstwa Akcioncawa, jest pokazany obraz kraju zniewolonego. O ile oczywiste są aluzje do faktycznego stanu Białorusi na przełomie lat 80. i 90. XX wieku, o tyle nowe muzyczne aranżacje i powtarzanie utworu na kolejnych płytach zespołu stają się bardzo wymowne. Dowodzą bowiem braku faktycznych zmian w kraju. Jednocześnie pojawiający się każdego dnia napis na murze o zniewolonej ojczyźnie świadczy o uporze białoruskiego społeczeństwa, konsekwencji i nieugiętości postaw Białorusinów:

*Рака што цячэ ля карчмы
Ды каля моста мур
Трынаццаць літар на ім
У літарах смур (...)
Краіна ў кратах!
Краіна ў кратах!
Штодня працаваў маляр
Працаваў дарма
Надпіс бачны тут як і раней
Ды рагатала карчма (...)
Пад чорнай плямай ізноў
Краіна ў кратах!
Краіна ў кратах...
...Ізноў!*

W twórczości białoruskiego zespołu przywoływane są miejsca znaczące dla Białorusinów. Utwór „Пляц Францыска” jest obrazem przestrzeni, która staje się symbolem własnego miejsca na ziemi i azylu. Jednocześnie staje się świadectwem kulturowego dziedzictwa narodu:

*Пляц Францыска падковаў змулены гук
Каляровая цэгла вякоў
Пляц Францыска на небе недзе твой брук
Ты таемная зброя дзядоў*

⁴⁸ Tamże.

⁴⁹ W niniejszej pracy zostaną przedstawione tylko niektóre utwory białoruskiego zespołu ULIS. Praca nie jest próbą monografii jego twórczości, lecz jedynie ogólnym szkicem najważniejszych tematów, podejmowanych przez białoruskich muzyków, przy

Obraz ojczyzny w warunkach obcego panowania i braku niezależności nakreślono za pomocą odwołań do historii narodu białoruskiego. Nie jest przy tym ważna nazwa okupanta, lecz sam fakt zniewolenia. Dlatego utwór „Гэстапа” nie należy odczytywać tylko jako historyczną aluzję do czasów II wojny światowej, lecz należy raczej dostrzec uniwersalne przesłanie, mówiące o powtarzających się stanach kontroli jednego kraju przez drugi. Brak niezależności, zniewolenie, wreszcie egzystencja w warunkach ciągłego napięcia i zagrożenia powodują chaos świata, sprawiają problemy z identyfikacją własną i całego uniwersum:

*Гэстапа зноў кантралюе ўвесь сусьвет
Хто ты? Хто я?*

Ciekawy nastrój wnosi utwór „Іржавыя дні”, a dominujące w nim barwy rdzy i czerwieni wprowadzają niepokój i zapowiadają obraz wojny. Powtarza się również retoryczne pytanie, kierowane do władz państwa o cel ich istnienia, o sens ukształtowania relacji między ludźmi. Państwo nie potrzebuje ludzi, nie zwraca na nich uwagi, podobnie obywatele nie potrzebują takich władz, które ich nie szanują. Człowiek w tak urządzonym świecie jest z jednej strony samotny, z drugiej zaś tylko on sam potrafi siebie zrozumieć:

*Гаспадары краіны
Навошта вы мне, навошта я вам?
Сум свой адчуваю я сам, толькі я сам!*

O kondycji białoruskiego społeczeństwa mówi utwór „Чужаніца”. Pokazuje osamotnienie białoruskich inteligentów, ludzi, którzy nie wyrzekają się własnej kulturowej tożsamości, białoruskości, ale czują się obco we własnym kraju:

*Я адчуваю нэрвовы сум
Я палю шмат
Я шпацькую заўжды адзін
Сам сабе брат*

Interesujący obraz wnosi utwór „Калі Імпэрыя зьнікне”. Jest to z jednej strony wyraz wiary Białorusinów w zmianę stanu zniewolenia, z drugiej zaś pełne napięcia oczekiwanie na nową sytuację. W utworze wyrażono obawy przed światem, w którym na nowo trzeba będzie określić siebie, odnaleźć własne miejsca. Jednocześnie nie można przewidzieć, czy nowa rzeczywistość będzie lepsza:

*Калі Імпэрыя зьнікне як дым
Дзе будзеш ты й з кім*

jednoczesnym zastrzeżeniu o subiektywizmie w doborze poszczególnych tekstów. Nie analizuję również wybranych tekstów pod kątem stylistyki. Przywoływane teksty utworów pełnią rolę pomocniczą, stanowią bowiem potwierdzenie i ilustrację wskazanego problemu.

*Чью трымаеш ты зброю мой брат
Які натоўп твой урад
Што будзе потым тут карчма ці турма
За падарунак твой падзякі няма
Заліты крывёю барыкады ў маіх снах
Скрыжаваньні вуліц
Вайны грамадзянскай жах*

Obraz obecnego świata jest w twórczości zespołu przestrzenią, zagarniętą przez obce siły, zniewoloną i pozbawioną niezależności. „Канкістадоры” to utwór, który przywołuje nastrój niepokoju z powodu najazdu obcych sił, które zajęły wszystko, panują nad każdym aspektem ludzkiego życia:

*Сьцеражыся, мой край
Па сэрцы тваім
Канкістадоры ідуць!*

Druga płyta jest twórczym rozwinięciem poprzedniej. Jest przede wszystkim dalszą wędrówką zespołu ULIS i poszukiwaniem prawdy o sobie i o świecie. To kolejny etap zmagania się z przeciwnościami losu, a tym samym własnym doskonaleniem. Rozpoczyna się od utworu „Памажы (Беларуская малітва)”, swoistej inwokacji i modlitwy z prośbą o opiekę w czasie wędrówki. To również prośba białoruskich muzyków, a zarazem całego społeczeństwa, o łaskę i przychylność Boga, o siłę, by nie krzywdzić innych. To wreszcie prośba o wskazówkę powrotnej drogi do ojczystego, rodzinnego domu:

*Ты накіруй нас
Туды дзе сьлёзы каханых жанчын
Туды дзе дом бацькоў
Дзе пачынаецца час*

Szczególnym utworem na płycie jest „Радыё Свабода”, piosenka, która była prezentowana w nowych aranżacjach na kolejnych płytach zespołu. Pierwszy raz została nagrana w 1990 r. i stała się hymnem Radia Wolnej Europy. To utwór, który towarzyszy zespołowi przez cały czas, wykonywali go wszyscy trzej wokaliści grupy, a nawet inni białoruscy muzycy, w tym Lawon Wolski. Sława Korań podkreśla jednak zawsze, że piosenka nie została napisana jako hymn Radia Swaboda, ale jest dedykowana wszystkim wolnym i niezależnym radiostacjom. Pierwszy swój wywiad po utworzeniu zespołu ULIS Korań udzielił jednak właśnie Radiu Swaboda⁵⁰. Sama piosenka jest hymnem pokolenia ludzi walczących o wolność wypowiedzi, o wolność słowa. Jest szczególnie aktualna w warunkach współczesnej Białorusi:

⁵⁰ С. Будкин, *Слава Корень, Налицо інформацыйны вакуум*, „БДГ”, <http://www.ulis.by>

*Радыё Свабода
Мы твае хвалі й подых
Не пакіне нас надзея
Там дзе няма цемнаты
Ведаюць нас
Белы сьцяг па-над намі
Радыё Свабода
Мы твае вусны й словы
Ці павінен я быць шчырым
Там дзе няма цемнаты
Слухаюць нас
Белы сьцяг па-над намі
Радыё Свабода
Мы твае сэрцы й вочы
Я й ты адыдем назаўжды
Там дзе няма цемнаты
Стрэнемся мы
Белы сьцяг па-над намі*

W twórczości zespołu ULIS ważne miejsce zajmują również utwory, które przywołują obraz kraju, ojczyzny, do której się powraca. Białorusini mają bowiem swój własny kraj, azyl, który strzegą przed obcymi siłami. Tego uczucia nikt poza nimi nie zrozumie. Ten świat opisuje utwór „Краіна доўгай белаі хмары”, który został napisany już w 1989 r. i doskonale wpisywał się w czas przemian społecznych i politycznych na Białorusi. Zapowiadały się nowe nadzieje i możliwości, które szybko okazały się nierealne: „Хотя ведь было столько надежд, «в стране была такая оттепель, казалось, что все вот-вот начнется», говорит Корень. А «наступила зима»⁵¹. Utwór stanowi odwołanie do korzeni Białorusinów, ale nie jest wskazaniem miejsca ich pochodzenia. Jest to świat, którego nigdy nikt obcy nie zdobędzie, to z jednej strony azyl, z drugiej zaś źródło białoruskości, miejsce dziedzictwa kulturowego, które stanowi o uporze i sile Białorusinów:

*Краіна доўгай белаі хмары
Мы не растлумачым скуль прыйшлі
Ты не пачуеш нашай мовы
Прасякнутай пахам зямлі (...)
Ты стрэнеш мой варожы позірк
Ты не зразумееш што са мной
Краіна доўгай белаі хмары
Ніколі ня будзе тваёй*

⁵¹ М. Гуляева, *Слава Корень, У нас нікогда не было ніякаго бізнеса*, „БелГазета”, <http://www.ulis.by>

Trzecia płyta zespołu wyznacza dalszą wędrówkę i poszukiwanie. W utworze „Ганцы на даху” wyraźnie zaznaczono, że każdy indywidualny czyn jest determinowany intereseм kraju. Indywidualną drogę doskonalenia i poszukiwania prawdy o sobie i życiu wyznacza przede wszystkim ważność kraju, jako miejsca narodowej i kulturowej identyfikacji. W utworze podkreślona jest również sytuacja ojczyzny, o którą trzeba walczyć:

*Там дзе пыл і бруд
Шлях да неба й зор нас вёў у рай
Сёньня кожны крок гэта крок за край
Сёньня нам бракуе наветра тут*

Jednocześnie następuje opis kraju, w którym trzeba żyć, w którym brakuje powietrza, gwiazd i nieba, gdzie nie można się porozumieć, gdzie trudno normalnie funkcjonować:

*Зоры тут ня зоры, а ліхтары
Неба тут ня неба, а вузкі дах
Нельга скончыць рух
Нельга скочыць убок
Вавілонская вежа пільнуе нас
Нельга збочыць уніз
Нельга ўгару*

Podobną atmosferę przynosi utwór „Назіральнік”, który kreśli obraz kraju, pozbawionego bezpieczeństwa. Utwór oddaje atmosferę pełną napięcia, skrepowania, gdzie człowiek nie czuje swobody, gdzie czuje się przyparty do muru i pozbawiony sił do walki, a nocami marzy o swoim wolnym domu:

*Кожную ноч ты кладзесься спаць
І шукаеш у сьне свой дом.
Ты зноў загнаны ў кут...*

Do takiego domu powraca także „Марнатраўны сын”, który zmęczył się dotychczasowym życiem, pozbawionym refleksji, niby dostatnim, ale tak naprawdę powierzchownym. Powraca do domu, który zmieni jego życie. Choć jest wiele miejsc, do których mógłby wrócić, najważniejszy jest dom. To słowo oznacza przy tym nie tylko miejsce, ale też białoruską przestrzeń kulturową, folklor, zwyczaje, przyrodę — pola, lasy:

*Што раблю я тут
Час ісьці дамоў
Хопіць іных местаў
Хопіць іных вуліц
Хопіць іных твараў
Хопіць іных вуснаў
Хопіць сумных песень
Пра сваю старонку
Хопіць рок-н-рола*

*На карысьць падонкаў
Час вяртацца
Вяртацца дамоў
Годзе слухаць байкі
Пра былую веліч
Годзе піць гарэлку
На чужым вясельлі
Годзе падарожжаў
Дзе лясы пад ловы
Годзе паляваньняў
Дзе палі пад збожжжа
Я — марнатраўны сын...*

Postawę pełnego oddania krajowi przywołuje także utwór „Сповідзь стомленнага чалавека”. Jest to swoiste rozliczenie człowieka z jego osiągnięć i dokonań. To wyliczenie trosk i starań, jakimi wypełnił swoje życie. Wszystko, co czynił, było bezinteresownym poświęceniem ojczyźnie. Swoim życiem przyczynił się do spokojnego istnienia kraju, walczył o każdy krok i oddech, o lepszy los:

*Я стаміўся біцца за кожны крок
Я стаміўся біцца за кожны ўздых
Я стаміўся біцца за тое
Каб дзяржаве жылося спакойна
Я стаміўся біцца за кожны крок
Я стаміўся біцца як рыба аб лёд
Я стаміўся біцца за лепшы лёс
Для краіны што помніць няздольная
W boju o swój kraj chciał znaleźć swój los:
Я жадаў проста ўбачыць сьвет
Я жадаў проста знайсці свой шлях
Я жадаў проста знайсці свой лёс*

W twórczości zespołu ULIS znajdują się również utwory poświęcone opisu kondycji samych ludzi. Słowa piosenki „Але ты заўжды тут” przekonują, że nie można uciec od samego siebie, ponieważ w każdym miejscu centrum świata jest w sercu człowieka:

*Ты можаш жыць тут
Ты можаш быць там
Але ты заўжды тут
У сэрцы сваім
Ты — цэнтар сусьвету*

W kraju, w którym inni decydują o życiu człowieka, trudno samodzielnie żyć. Brakuje wówczas determinacji w podejmowaniu decyzji i odpowiedzialności za nie. Pozorna łatwość istnienia w świecie, w którym inni

o wszystkim decydują, zabiera prawdziwą istotę życia i samostanowienia. O tym mówi utwór „Пажаданьне «старэйшага» брата”:

Ня трэба волі табе (...)

Ня трэба мовы

Ня трэба верыць

Ня трэба марыць табе

Ня трэба „шуму”

Ня трэба думаць

Utworki zespołu ULIS mówią też o ciągłym poszukiwaniu własnej drogi, a także odnalezieniu czasem trudnych do określenia powodów tej wędrówki, np. „Чаму?”:

Чаму?

Чамусьці

Я ня ведаю калі знайду свой шлях

Наўзбоч ад турботы

Наўзбоч ад бяды

O poszukiwaniu własnego miejsca mówi także utwór „Ты” z ostatniej płyty zespołu. Sens życia wyznacza odpowiednie miejsce istnienia. Każdy człowiek ma swoje indywidualne miejsce. Dla niektórych jest to przestrzeń, w którym żyją, dla innych sensem jest po prostu ciągła droga i doskonałość. O istocie człowieczeństwa decyduje spełnianie się we własnym życiu, w realizowaniu w pracy i międzyludzkich relacjach:

У адпаведнай краіне твой лёс

Пад замком

Ты не знайшоў нічога

Калі сьйшоў (...)

У адпаведнай краіне ты чуеш свой уздых

Заўжды

Калі ты прыйшоў і ня здолеў зрабіць крок

Ты сьйшоў адтуль і ня здолеў жыць (...)

У адпаведнай краіне ты чуеш свой боль

Калі зразумеў ты — трэба ісьці

Ты сьйшоў адтуль і ня здолеў жыць (...)

Нам бы долю, якую ты заўжды шукаў

Нам бы волю, якую ты заўжды кахаў

Podobny nastrój wprowadza piosenka „Бег на месцы”. Każdy człowiek ma swój własny świat, w którym żyje:

Дзе ты той жаданы край

У кожнага ты свой...

Analizie kondycji człowieka i sensu jego istnienia jest poświęcony także utwór „Заварожаны сад”. Przedstawia zagadnienie stosunku człowieka do własnego życia i własnej kultury. Krytykuje postawę zgody na zanikanie

ojczyztego języka, a tym samym utratę własnego zdania:

*Калі папярэднім спрытнюгай загіне твой розум
Размовай аб тым, хто ты ёсьць і навошта табе існаваць
Ты падумай аб тым, калі заняло мову*

Utworky zespołu ULIS są nawoływaniem do refleksji nad własnym życiem, nad swoimi czynami i decyzjami, podejmowanymi w sprawie własnego istnienia. Każdy powinien być odpowiedzialny za swoje życie, powinien sam o nim decydować, np. „Уладар”:

*Хочааш альбо ня хочааш ты завалодаць усім
Тым, чаго ты ня маееш, але так моцна жадаеш
Можаш альбо ня можаш ты завалодаць лёсам
Тых незалежных спрэчак, якія ведаюць хто ты
Ты ўсё зрабіў як трэба, чаму ж ты не ўладар
І забыўшыся на сумленьне пайшоў — ці пан, ці прапаў*

Ojczysty kraj jest wreszcie miejscem, do którego się zawsze wraca, np. „Падмогі”:

*З не майго, з непатрэбнага раю
Ў родны край, дзе змагаўся, дзе быў,
Я імчуся, бо там адбіраюць
Ўсё сьвятое, што знаў і любіў.*

Twórczość białoruskiego zespołu ULIS stanowi doskonałą ilustrację do problemu zachowania białoruskości w warunkach państwa Łukaszenki. Wprawdzie zespół powstał na przełomie lat 80. i 90. XX wieku, to jednak jego twórczość, także z wczesnego okresu istnienia, nie zatraciła swej aktualności. Jest przy tym na tyle bogata i różnorodna, że wymyka się wszelkim uogólnieniom. Niezwykle ważne miejsce w twórczości zespołu ULIS zajmuje problem człowieka z jego niedoskonałością i ciągłym dążeniem do zmian. ULIS, jako reprezentant białoruskiego społeczeństwa, jest w ciągłej drodze, stale poszukuje własnej prawdy i istoty swej egzystencji. W tej drodze odkrywa trwałe, niezmiennie fundamenty własnej narodowej i kulturowej tożsamości, jakie pozwalają na dalszy nieskrępowany rozwój. Najważniejszym punktem odniesienia jest rodzinny kraj, Białoruś, z jej kulturowym dziedzictwem i narodową indywidualnością.

Za sprawą białoruskiego zespołu społeczeństwo białoruskie odzyskało wiarę we własny język i kulturę, która nie tylko stanowi o jego wartości jako narodu, ale przede wszystkim jako świadomej własnego kulturowego bogactwa części współczesnego świata. Białorusini po raz kolejny otrzymali alternatywę w wyborze własnej wizji kraju, odmiennej od narzucanych przez władzę standardów. Tym samym z twórczości zespołu ULIS wyłania się kolejny model kraju, w którym najważniejszy jest człowiek, jego wolna wola, wolność wyboru, białoruska kultura z całym jej dziedzictwem pokoleń, wreszcie białoruski język. To fundamentalne zasady, które wyznaczają

вєдрєвкє Бєлєрусинєв прєзє вєспєлєчєсєнєй євєиєт.

Реализация вєпєлєнєго прєкєтєу „Narodny Albom” чєз дєиєлєнєнє арєтєстєчєнє зєспєлєв N.R.M. i ULIS прєкєнєжє, жє алєрєнєтєвєнєй євєиєт бєлєрусєкєй кєлєтєрє i євєтєкєй жєжє иєтєнєжє. Нє єлє тє, чє прєвєдє, зєвєиєєкє мєєєвє пєпєлєрєзєвєнє, жєднєкжє ичє знєчєнєнє дєлє фєрмєвєнєя євєиєдєлєнєнєй кєлєтєрєвєго бєлєрусєкєго инєдєвєиєлєзєнєи єєтє бєрєдєоє. Бєлєрусєкє мєзєкє рєкєвє єєтє вєрєзємє пєєтєвє нєнєкєнєрємєзєнєи, є прєзє тєм єтєжє єє рєвєнєжє нєржєдєнєи вєлєкє о прєвєдє дєлє вєлєєнєй кєлєтєрєвєй Бєлєрусинєв — алєрєнєтєвєнєго євєиєтє бєлєрусєкєй кєлєтєрє. Пєвєєтєжє прєкєтєкє кєлєтєрєвє вєрєєтєжє з пєєтєвє кєнєєтєєтєвєнєй рєчєчєвєиєтєє, в кєтєрєй зєкєзєжє єє євєбєдє дєиєлєнєя i вєлєнєєи. Зєпрєчєчє єє тєм єємєм єгєгємєнєи пєлєєтєвєнєй иєдєлєгєи, тєвєрєжє вєзєжє алєрєнєтєвєнєго євєиєтє, в кєтєрєм єєгєє анимєтєрєжєє одєвєлєжє єє дє кєлєтєрєвєго i иєтєрєчєнєго дєиєдєчєтєвє Бєлєрусинєв. Арєтєстєчєнє прєкєтєкє єтєжє єє dє fєcтєo єлємєнєтє єтєжє бєлєрусєкєй тєрєдєчєи, иєтєрєи бєлєрусєкєй євєиєдєлєнєнєй нєрєдєвєй. Єлє рєвєнєжє нєвєй єфєрємє i нєржєдєнєи вєлєкє о прєвєдє дєлє вєлєєнєй кєлєтєрєвєй прєєєтєрєнє итєжєєєнєиє.

Змєєт

Бєлєрусє — кєрєиєнє нє пємєжєкє кєлєтєрє i євєиєлєзєцєи: єєрєпєйєкєй i прєвєєлєєлєнєй. У тєкєх умєвєх фєрємєжєнєя бєлєрусєкєй аб'єкєтєнєєє i євєб'єкєтєнєєє, у прєєтєрєє пємєжє єлєжєчєкєй i нєрєдєнєй кєлєтєрєвєи єтєвєрєєчєнєя бєлєрусєкєй кєлєтєрєвєнєй тєєєнєєєє. Пєрєєкєтє бєлєрусєкєй нєцєиєнєлєнєй кєлєтєрє, єкє бєжє зєпєчєтєкєвєнєй жє кєнєцє ХІХ єтє., бєжє єпрєбєй мєтєнєрєєчєи i мєтєєкєлєтєрє. Аднєк нє бєжє єнє зєдєєиєнєнє. Бєлєрусєкєй кєлєтєрєвєнєй прєєтєрє нє з'єжєлєєчєнєя гємєгєнєнєй. Аб єє дєнємєєчєи i рєвєиєчєи вєрєєєє бєєпєрєпєнєнєє єжєгєнєнє пємєжє єнєтєрємє i пєрєфєрєрєйєй, єкєє жє єєтєнєєєчєи вєдєє дє жєзєнєкєнєнєя дєвєчєпєлєєєнєй єиєтєжє, у єкєй євєиєєнєжє бєлєрусєкєй i зєхєднєрєєиєй єчєєтєкє. Бєлєрусєкєй кєлєтєрє єє єлєєєєєє у єнєнєєиєнєх умєвєх иєнєжє жє вєгєлєдєє кєлєтєрє пємєжєжє, євєєтєрєчє i тєнєгєрєєиє рєзнєх кєлєтєрєнєх єчєєтєкє, тємє жтє нє иєнєжє адєиєнєй идєи бєлєрусєкєєчєи, тєк єє нєємє адєиєнєй бєлєрусєкєй нєцєиєнєлєнєй иєфєлєгєиє. Пєрєзєнєтєвєнєнє жє арєкєлєкє тєрє кєлєтєрєвєнєй прєєкєтєкє арєтєєтєчєнєгє жєжєлєнєнєя нєзєлєжнєй бєлєрусєкєй дєжєрєжєвєй єкєлєдєєжє алєтєрєнєтєвєнєй фєрємєм афєиєєиєнєй кєлєтєрє. Гєтє єчєрєгєвєй єтєпє у прєєчєє фєрємєвєнєнєя бєлєрусєкєй нєцєиєнєлєнєй идєи, єпрєбє кєлєтєвєвєнєнєя бєлєрусєкєй мєвє. Пєрєєкєтєкє адєєлєєєжє дє идєи пєчєнєлєнєнєкє жє бєлєрусєкєгє нєцєиєнєлєнєгє адрєдєжєнєнєя кєнєцє ХІХ єтє., єкєзєвєєжє нє пєєлєдєжєнєєє бєлєрусєкєй кєлєтєрєвєнєй тєєєнєєєєчєи. Бєлєрусєкєєчє з'єжєлєєчєнєя аднєм з кєлєтєрєнєх вєбєрєєжє, єкєєй прєзєвєлєєжєє жєєтєрєчєнє вєзнєчєнєнє жє жєвє „тєтєжєєєєчєи”, пємєжєжє i тєнєкєлєтєрєвєнєєчєи.